קול העם

הבוחר והשיטה
●
תנועת המחאה על פרשת־דרכים
●
מפ"ם - בפנים או בחוץ ?

12

1974

ר. טייטלבאום

על הפרק

אפילו חלום לא היה לה...

בנאומה בוועידת ההסתדרות גילתה ראש-הממשלה, גולדה מאיר, כי שלוש שנים היה לה חלום יפה, עד שגנזה אותו ביגון שלא מצאה שותף לחלומה. ומה היה חלומה ? תמציתו בכך שהיא חושבת, כי בתנאי מלחמה והוצאות ביטחון עצומות צריך היה לקבוע רמת הכנסה מסויימת, שמתחת לה צריך היה להעלות את ההכנסות עד כמה שאפשר כדי לשפר את מעמד השכבות החלשות ואילו מעליה צריך היה להקפיא את רמת-החיים. במילים אחרות, חלומה של ראש-הממשלה היה — להגביר את השוויון בארץ בתנאי חירום.

הדברים נשמעו מטיפה כהתחסדות טהורה. שכן, ג. מאיר הוכיחה דווקא לאחרונה שבאשר היא באמת רוצה משהו, כל הבריות „רוקדים לפי חלילה". אילו רצתה באמת שחלום השוויונות והחלוקה הצודקת יותר של הנטל יתגשם, לא היתה הממשלה עושה את ההפך. הדבר הוכח למחרת ועידת ההסתדרות, כאשר שר-האוצר, פנחס ספיר, הגיש לכנסת, בשם הממשלה, את תקציב המדינה בן 35.3 מיליארד הלירות. דברים רבים עושה תקציב-המדינה החדש למשק המדינה ולחברה הישראלית. דבר אחד אין הוא עושה: אין הוא תורם ליתר שוויונות ולא לחלוקה צודקת יותר של הנטל העצום, אשר התקציב הזה, בעקבות המלחמה האחרונה, מטיל על הציבור.

ההפך הוא הנכון. התקציב החדש הוא מבשיר רב-עוצמה לחלוקה מחדש של ההכנסה הלאומית דווקא לרעת השכבות עמלות, ומאידך, משמש מקור לא-אכזב להתעשרות קלה של רובד קטן בחברה הישראלית, הנהנה מן הסובסידיות המוסוות והגלויות של הממשלה ומן ההטבות הניתנות לו ביד רחבה. שהרי בל מערכת המיסוי בארץ וחלק הארי של מערכת הסובסידיות והתמריצים מעודדים את ההון ומקפחים את העבודה.

בתקציב החדש, למרות כל הרפורמה במסים, לא נעשה שום מאמץ לשנות את המדיניות הזאת. התקציב הענק, שהונח על שולחן הכנסת בשבוע שעבר, ממשיך את הקו הקבוע במדיניות התקציבית והפיסקלית של הממשלה, למרות הנסיבות שהשתנו מן הקצה אל הקצה עקב הצורך לשלם את מחיר המלחמה האחרונה, שעלתה כ-30 מיליארד לירות, היינו כהקף ההכנסה הלאומית של שנה תמימה של כל תושבי ישראל גם יחד.

הדי שלא יאשימונו בראיית השלילה בלבד, אצביע על שינויים שולי מסויים — על העובדת שקצבות הסעד והביטוח הלאומי הוצמדו החל מאשתקד למדד היוקר והממשלה נאלצה להוסיף לקצבאות אלה ובכך הואט במידה מסויימת התהליך הקטלני שהיה בעשור האחרון של שחיקה מהירה של כוח-הקנייה של קצבות הסעד והביטוח הלאומי. אלא שקצבאות אלה לעניים הגיעו כבר לשפל מדרגה כזה וההתייקרויות של החודשים האחרונים הן בסדר-גודל כזה, עד שכל התוספות שקיבלו נתמכי הסעד והקשישים ושאר הסמוכים לשולחן הממשלה, נמוגו ונעלמו עוד בטרם הגיעו לתעודתן.

בתקציב החדש נאמר שמשפחות מעוטות-הכנסה יקבלו מבנו 175 מיליון לירות. כנגד זה — מן הראוי לציין — מענקים שתעשיינים ובעלי-מלון יקבלו השנה על-פי החוק לעידוד ההשקעות יגיעו לסכום כולל של 143 מיליון לירות.

כל הקצבאות הקטנות לקשישים למחיה יגיעו יחד לסכום של 1.1 מיליארד לירות. באותו זמן יגיעו התמריצים בלבד שהממשלה מעניקה ליצואנים לסכום הכולל של 1.5 מיליארד לירות.

תשלומים בגין ילדים, בתוך זה משפחות מרובות-ילדים, יגיעו לפי התקציב החדש לסכום שנתי של 813 מיליון. אולם ההלוואות הזולות והבלתי-צמודות, שהממשלה מעניקה ישירות או באמצעות מוסדות בנקאיים משלה, לטווח ארוך וברבית אפסורדית של 6%—11%, מקפלות בתוכן סובסידיה סמויה שהיקפה השנתי מגיע ל-650 מיליון לירות, לפי חישובים של כלכלנים מוסמכים. סכום זה איננו מופיע בשום סעיף בתקציב החדש. לעומת זאת מופיע בתקציב משרד-המסחר-והתעשייה סכום של 92 מיליון לירות כ„סובסידיה על ריבית להלוואות פיתוח". סכום זה נועד לטשטש את אחת השערוריות, אשר עוררה לאחרונה ביקורת ציבורית נוקבת.

אולם, אין זה המקרה היחידי של ההונאה המקופלת במספרים של התקציב החדש. שר-האוצר הודיע בכנסת, כי הממשלה אינה מתכוונת להטיל מסים נוספים. זאת מלבד מס ערך מוסף, שהטלתו נדחתה בינתיים לזמן מה בשל החשש מן הזעזועים שמס חדש זה עלול לגרום. אבל גם הקביעה שהממשלה אינה מטילה מסים חדשים, איננה אלא הטעה. מדוע? מפני שזה קרוב לשנתיים היא למעשה בתנאים של נטל הולך וגדל של אחד המסים הקשים והרגרסיביים ביותר והוא מס האינפלאציה הדוהרת. הממשלה שותפה לתהליך אינפלאציוני זה, אם על ידי ביטול הסובסידיות ואם בדרכים אחרות. הנה, רק בסוף השבוע שעבר פורסם מדד יוקר-המחיה, לפיו עלו המחירים בחודש פברואר בלבד בשיעור מדהים של 8.1% — הרבה יותר מאשר ההתייקרות בכל שנת 1970!

אגב, ההתייקרות בפברואר אינה משקפת עדיין את מלוא ההתייקרות של תעריפי התחבורה, העלאת המסים העירוניים, מחיר הסים ותעריפי הדואר למיניהם. זהו קצב התייקרות שלא היה כמוהו בכל שנות המדינה. זאת לאחר שבינואר עלו המחירים ביותר מ-4.7% ובכל שנת 1973 ביותר מ-26% בממוצע.

רק בימים האחרונים גילה ד"ר מיכאל שפר, מנהל אגף-המחירים במשרד-המסחר-והתעשייה, כי סל-המזונות לפסח השנה יהיה יקר ב-55% מאשר בפסח אשתקד. עד כמה פוגע „מס האינפלאציה" בחלשים דווקא, יוכיחו דבריהם של אנשי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר ציינו כי ההתייקרויות בחודשים הראשונים של השנה (ינואר—פברואר), שבאו, בין היתר, כתוצאה מביטול הסובסידיות, פגעו יותר בבעלי ההכנסות הנמוכות וההתייקרות היא נמוכה יחסית לבעלי הכנסות גבוהות. משפחה בעלת הכנסה חודשית של 800 לירות נאלצה לשלם בפברואר עבור סל-הצריכה שלה כ-15% יותר משמשילמה עבורו בחודש דצמבר. ואילו משפחה שהכנסתה החודשית היא 3,000 לירות — התייקרות סל-הצריכה שלה בפברואר היתה רק 10% לעומת דצמבר.

לנוכח עובדות אלה, איזו צביעות יש בהצהרתו של שר-האוצר בכנסת, כי „מדיניות הסובסידיות לקחה ולוקחת בחשבון קודם-כול את בעיותיהם של בעלי ההכנסה הנמוכה"...

לפי הערכת הכלכלנים של משרד-האוצר ובנק-ישראל ימשיכו גלי ההתייקרויות להתסיס את שוקי הארץ במשך כל שנת 1974. לפי אומדנים רשמיים אלה תהיה רמת המחירים הממוצעת ב-1974 גבוהה בשיעור העולה על 30% מזו של השנה הקודמת. „השאלה, שאיש אינו יכול להשיב עליה, היא כמה יותר מ-30%" — אמרו כלכלני הממשלה. הדבר האופייני בכל הפרשה הוא, שבין מטרות המדיניות הכלכלית שמנה ספיר בנאום-התקציב שלו הוא לא הזכיר כלל את המטרה של ריסון האינפלאציה ועליית המחירים.

אגב, לאחר שלפי האומדן הרשמי השכר לשכיר יעלה במשך 1974 בשיעור של 23%, הרי ברור שתחול השנה ירידה ניכרת ביותר, של יותר מ-10%, בשכר הריאלי של העובדים. ממילא ברור שהשכירים יצטרכו לצמצם את צריכתם הפרטית מעבר לאותם 4.5% של ירידת הצריכה הפרטית, עליה הודיע שר-האוצר בנאומו.

ספיר הצהיר בנאום זה, כי הממשלה עושה כל אשר ביכולתה כדי למנוע הצטברות רווחי מלחמה. גם זו הונאה של התקציב הנוכחי. נצא ונראה. בניגוד לכל הגיון כלכלי של משק לשעת-חירום, הוחלט על שורה של הקלות במיסים לבעלי-ההון במסגרת הרפורמה במס-ההכנסה. הנה כמה דוגמאות:

- ● סך המס ומלווה-חובה על רווחים בלתי-מחולקים של חברות שאינן רשומות בבורסה הוקטן מ-60.5% עד כה ל-59.4%;
- ● שיעור המס ומלווה-החובה המירבי על מקבלי דיווידנדה צומצם מ-65% ל-50%;
- ● החוק לעידוד התעשייה תוקן כך ששיעור מס-ההכנסה על רווחים בלתי-מחולקים ירד מ-51.2% ל-50.7%;
- ● לא יחול כל שינוי במיסוי של מפעלים מאושרים. בעלי מפעלים מאושרים אלה, המרוויחים מיליונים, משלמים היום מס-הכנסה מירבי בשיעור של 40% בלבד, מס כמו שמשלם שכיר בעל הכנסה של 1000 ל"י ברוטו לחודש...

כדברי ההסבר לתקציב צויין, כי השינויים הנ"ל במיסוי חברות יגרמו לשינוי ניכר בפוטנציאל ההכנסות ב-1974. הקלות אלו לא ניתנו בשל מצבן הקשה של החברות. בשיחה עם עתונאים אמר שר-האוצר: „כל המאזנים שראיתי לגבי 1973 מראים, כי מצבה של התעשייה הפרטית או הציבורית לא היה גרוע יותר בהשוואה ל-1972". כך לגבי התעשייה, ואין צורך לדבר על מצבם של הבנקים, שהגדילו את רווחיהם בשנה החולפת ב-50% ויותר.

על היעדר התחושת הצדק של האוצר והממשלה העיד גם הרפורמה הכללית במס-ההכנסה, עליה הוחלט במסגרת התקציב הנוכחי. מתברר, כי במסגרת ההקלות השונות בתחום זה, יש מגמה רגרסיבית במיוחד ביחס לבעלי הכנסות בינוניות ונמוכות. כך, למשל, בעלי הכנסות מ-1300 עד 2000 ל"י לחודש ברוטו ישלמו פחות מס-הכנסה ומלווה-חובה בשיעור של 7—9%, ואילו בעלי הכנסות מעל 2500 ל"י לחודש ברוטו ישלמו פחות מס-הכנסה בשיעור 14—15%. איש באוצר לא יכול היה להסביר ולשכנע מדוע דווקא בעלי הכנסה גבוהה יקבלו הקלות גדולות יותר, הן באופן מוחלט והן באופן יחסי, לעומת בעלי הכנסה בינונית ונמוכה.

וכל זה בא בתקציב החדש בהמשך לאותה מגמה, לפיה הולך וגדל חלקם של המיסים העקיפים לעומת המיסים הישירים בכל ההכנסות ממיסים. והרי ידוע שמיסים עקיפים, המוטלים על מוצרים, הם רגרסיביים יותר ממיסים ישירים, המוטלים על הכנסות.

התקציב שהוגש בשבוע שעבר מקפל בתוכו 14.5 מיליארד לירות עבור הוצאות הבטחון. במילים אחרות: 48% מהתקציב מיועדים להוצאות אלו. המלחמה האחרונה החזירה את הגלגל אחורנית. אם בשנים שלפני מלחמת-ששת-הימים היוו הוצאות הבטחון 10% מהתוצר הלאומי, הרי אחרי מלחמת-ששת-הימים הן עלו ל-25.7%. אחרי מלחמת-ההתשה שוב הסתמנה ירידה. אלמלא מלחמת יום-כיפור היו הוצאות-הבטחון ב-1973 יורדות ל-16.7%, אולם כתוצאה ממנה הגיעו הן ל-45% מהתוצר הלאומי הגולמי, ואילו ב-1974 הן יישארו, במתוכנן, ברמה גבוהה של 30% מהתוצר הלאומי הגולמי, בתנאי שהסכמי-ההפרדה יתממשו.

מי ישלם נטל עצום זה של המלחמה? מי ירוויח מהמלחמה? התשובה על שאלות אלו מקופלת בתקציב החדש.

הוא שאמרנו לראש-הממשלה: לא היה אפילו חלום לחלוקה יותר שוויונית של הנטל...

שולם P.P.

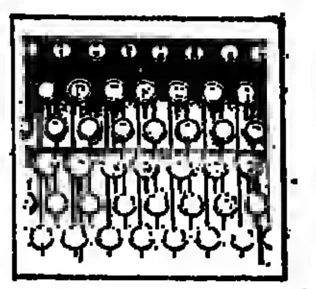

קוראים יקרים,

ב-2 באפריל 1970 הופיע הגיליון הראשון של „קול העם" במתכונתו הנוכחית, אך היה זה גיליון מספר 7984 של עתוננו. במשך 37 שנות הופעתו של „קול העם" הוא לבש ופשט צורה. תחילה היה הוא ירחון במחתרת, אחר שבועון בלתי-לגאלי, אחר שבועון ברישיון, אחר עתון יומי ומאז ה-2 באפריל 1970, במשך ארבע שנים, שבועון בצורתו הנוכחית.

במשך ארבע השנים האחרונות הופיעו 196 גיליונות שבועיים של „קול-העם". ובכל גיליון השתתפו בממוצע 12—10 מחברים (ברובם לא חברי המערכת). 18 מחברים נטלו חלק בכתיבת המאמרים הראשיים — מאמרי „על הפרק", והמספר הכללי של המשתתפים-המחברים עולה על 500.

⁂

לפני ארבע שנים נכתב במדור זה: „„קול העם" פשט צורת עתון יומי ולבש צורת שבועון. היום יוצא הוא לדרכו המחודשת. לבוש מפואר לא יעטפהו ופמליית-חוגגים לא תלווהו, כי שבועון זה נולד תוך קשיי התלבטות בתנאים מעיקים ומערים, שההתגברות עליהם אינה בגדר משימה חד-פעמית, אלא אתגר קבוע, צפוי לעתיד הנראה לעין". ואכן, המשימה נשארה, היום כמו לפני ארבע שנים, משימה כמעט בלתי-אפשרית בלי עזרתם ותמיכתם הנאמנה של הקוראים.

איננו באים לעשות כאן מאזן, אלא לציין את העובדה של קיום עתוננו במשך ארבע השנים, באשר הקשר עם הקוראים, שהתרבו, הוא בת חיוני עבורנו.

✶

רבים מקוראינו קיבלו בימים אלה תזכורות על חובות שהם חבים לעתון. אין זה סוד שמעמדנו הכספי אינו קל. צבירת חובות מכבידה אותו עוד יותר. על כן פונים אנו, המערכת, בנוסף למינהלה, בבקשה אל הקוראים: סילקו את חובכם, בכך תתרמו את תרומתכם להבטחת הופעתו התקינה ותדירה של „קול העם".

גם לפועלי הדפוס וגם לחברי המערכת מגיעה חופשה קצרה בחגים. כדי לאפשר חופשה כזאת יופיע גליוננו הבא ב-16 באפריל.

ולא נותר לנו אלא לאחל גם לכם: ח ג ש מ ח!

שלכם,

דגש

מתוך אבוס מלא

החלטת הוועד המרכזי של מק"י בזכות פרספקטיבה של הקמת תנועה סוציאליסטית שמאלית בישראל גרמה חרון דב לבעל הטור „זרקור" ב„על המשמר" מיום 25.3.74. נדעתו אינה מתקררת עד שהוא מטיח בפני מק"י (בתוך שאר הגידופים) שהיא „הגיעה לאיבוס שבור" ואילו אצל „מוקד" „האיבוס ריק".

איננו חולק על כך שאצל מפ"ם האיבוס בהחלט מלא יותר, אך מי שזנח את שדה הסוציאליזם השמאלי אינו יכול להרים את ראשו מתוך האיבוס המלא של מטעמי השלטון ולהכריז בקול גדול שהשדה, שהוא זנח אותו לפני שנים, שייך לו וכל הקרב יומת.

עיננו לא תהיה צרה אם מפ"ם תחזור מן האבוס אל שדה הסוציאליזם השמאלי הלוחם ואז נקדם אותה בברכה ולא בגידופים של מי שהמונופול נשמט מידו.

בעל הטור ב„על המשמר" שכח שאי-אפשר לתבוע את הבכורה בפה מלא בנזיד-עדשים.

ס.

טלביזיה שכזאת

השבוע נכנס לתפקידו מנהל חדש של רשות השידור. וכאינטרס הכלל הוא לאחל לו „מזל טוב" כיוון שנכנס ל„משפחה שכזאת" — פן ייכשל ב„משימה בלתי-אפשרית"!

כדי להצליח במשימה יצטרך, לגבי שותפיו-לצוות, לגלות יחס וכשרון פסיכולוגי כמו דוקטור גיל, ועם זאת מן הראוי כי יקפיד על סיסמה שעמם ולשתם כמו מיסטר פרנק; ביחסיו אל הקהל רצוי כי יוכיח קסם אישי ושקידה כמו מניקס; ובעמידה מול ה„קומישיונר", השלטון הנותן לו מתות מדי תקציב והימין הרוצה להכביד עליו צנזורה — נחוץ שיגלה עקשנות כמו איירונסייד.

וכן אנו מאחלים לו, כי יפתח בסגנו כשרונות כמו שאנו רואים, חוזרים ורואים — בפרט כאשר הסידרה משודרת שוב ושוב — אצל הכושי ועוזרו: אפשר לחיות סמוך ובטוח שאצלם לא יהיה סרט-התרשות מתחלף, מרצד או לא מופיע כלל, כפי שקורה לנו, לעוגמת נפשו של הקריין...

בכלל, נקווה כי בתום שידורו נוכל לשאול, כפי ששואלת המנגינה של „ג'ני" האומנת: „רתיתה זו אהבה או כישוף?"

לא. אין בכוונתנו להיות בסויי סורבת על הדברים החיוביים — איש-איש וטעמו — שמראים לנו מדי ערב על המסך הקטן. כאמור, התקציב המקוצץ מסביר במידה רבה את טיב השידורים, הקרנתם החוזרת ונשנית ו„גיל" הסרטים, שח לי ידידי: הכול טוב ויפה. אני רואה עכשיו את הסרטים שלא היה לי פנאי וכסף לראותם לפני 14 שנים, אבל כשאגיע לגן-העדן, אצטרך לחזות בטלביזיה הישראלית עוד 14 שנים, כדי לעדכן את עצמי ולדעת, מה קרה בעולמי בעשור וחצי האחרונים של חיי...

□ **כסתם קומוניסט יהודי**

לעורך הדף לספרות, שלום!

קטונתי מהביע דעתי בענייני ספרות, אך הפולמוס בין י. בסר ועוזיאל אוכמני, בעניין עלייתם של סופרים ומשוררים יהודיים לישראל וסיכויי קליטתם בארץ, עורר בי את הרצון להביע דעתי בנדון כסתם קומוניסט יהודי.

היות שמפלגתנו מק"י עברה כבר את השלב של דעה אחידה בכל נושא, נראה לי שלא אנדוּם סליאה אם אודהה בקווים כלליים עם דעתו של ע. אוכמני דווקא.

דעתנו, שזכותו של כל יהודי הרוצה בכך לעלות ארצה וחובתה של ממשלת ישראל לעשות לקליטתם היצרנית של העולים, אינה ניתנת לחלוקה בהתאם למקצועו של העולה, ארץ מוצאו או כל קריטריון אחר. הקריטריון היחיד הוא רצונו האישי של היהודי עליו מדובר. מניסיון אישי יכול אני להעיד, שהדבר הראשי הקובע בהיקלטות כל פרט, יותר מתנאי קליטה אידיאליים, הוא הרצון האישי להיקלט...

לדעתי, אחד הגורמים לירידה מהארץ של עולים מקרוב באו, בלי קשר למקצועם, הוא התעמולה של שליחי הסוכנות, המבטיחים הרים וגבעות למועמדים לעלייה, מציירים את המצב בארץ בצבעים ורודים וגורמים ע"י כך לאשליות ולמפח-נפש לעולים הבאים ונתקלים בקשיים.

לעניות דעתי, אנו, הקומוניסטים הישראליים, יכולים לתרום את תרומתנו בנדון ע"י הפצת רוח אופטימית בקרב האוכלוסייה בכלל והעולים בפרט, שאפשר להתמודד עם הבעיות בארץ ע"י יתר מעורבות, ע"י מאבק נמרץ לתיקון כל העיוותים והמכשולים הקיימים.

אשר לקשיי השפה, בטוחני, שכמה עולים אחרים, ביניהם לא מעט אקדמאים, רוכשים את השפה ומצליחים להשתלב בארץ, כך גם סופרים ומשוררים הרוצים בכך יכולים — תוך פרק-זמן קצר או ארוך יותר — לרכוש את הידיעה בעברית לה יזדקקו, אפילו יצטרכו בשלב ראשון להמשיך ולכתוב בשפת אמם.

ע. אוכמני הזכיר במאמרו, את אלכסנדר סן. נראה לי שהצלחת היקלטותו של סן, מקורה לא מעט בהשקפת-עולמו, השקפה אינטרנציונליסטית שהסיק מסקנות והתגייס לשורות המפלגה הקומוניסטית בארץ.

אך מה לי לפרש את סן, כשאפשר לתת לו את רשות הדיבור. אנא, הדפס-נא את שירו, הקטן בגודל אך גדול בסמליותו: „אני יהודי" — וידוי של קומוניסט יהודי, שיר שנכלל בספרו „לאורך הדרך" — ותהיה זו תרומתו בוויכוח בנושא זה.

בידידות ובכב"ת
מיכאל פלד,
תל-אביב

הערה —
עמדתו של סן בעניין הנדון באה לידי ביטוי בשירים רבים. באחד הגליונות הקרובים מתכוונים אנו להקדיש לא. סן מקום נרחב במדורנו.

עורך הדף לספרות

ביום רביעי, 3.4.74, בשעה 4 אחה"צ
נעלה לקברו של יקירנו
מרדכי (מוטקה) כספי ז"ל
במלאת שש שנים למותו
המשפחה — מערכת "קול העם"
נפגשים בשעה 3.45 אחה"צ בפתח בית-העלמין בחולון

הופיע אלבום אמנותי מהודר
לזיכרה של ד"ר סלבה מיקוניס
להשיג: מועדון "אחווה", אצל חח' אלימלך רון ; ב"לוטוס" ובלפ"ק — ת"א.

ידיעות . תגובות . פרשנות
מעת לעת

העולם
בצילה מכינים משפטי אימים

שני „משפטים" ראשונים נגד 51 סוציאליסטים מהסבניים צעירים חברי מי"ר, 54 קצינים מחיל-האוויר ושני מנהיגי המפלגה הסוציאליסטית נועדו כבר להתחלת חודש אפריל. התובע הצבאי כבר הכין פסקי-דין-מוות נגד 5 קצינים וסטודנט במכון צבאי, ופסקי מאסר של 30 שנה נגד שני האישים הסוציאליסטיים הסנאטור אריק שנאקה והנשיא-לשעבר של הבנק המרכזי קארלוס לאגו.

אולם פתאום נדחו ההליכים, ללא קביעת תאריך חדש. „נראה שממשלת צ'ילה ביקשה למנוע שמשפטים אלה יתנהלו דווקא בזמן שהבנק העולמי לפיתוח ולשיקום יערוך את מושבו בסאנטיאגו ו„המועדון" בפאריס יעיין בתנאי הסדר חובות-החוץ של צ'ילה" — מעיר „לה מונד" (24.3.74-25). אך מניחים, כי משפטי-האימים ייערכו בסוף חודש אפריל.

בינתיים כבר הלכו לעולמם אחדים מ„הנאשמים". חוזה טוהא, המנהיג הסוציאליסטי שהיה שר להגנה לאומית ואחר-כך שר-הפנים בממשלת „האחדות העממית", התאבד כביכול, לפי גירסת הכת הצבאית. אבל לציבוריות נודע, כי טוהא איבד, בהיותו מוחזק בתנאים קשים ביותר במחנה-הריכוז-לצמרת באי דוסון, כשלושים קילוגרם ממשקלו ועונה באכזריות — עד אשר גופתו נמסרה לקבורה.

באותה מידה של אמון מתייחסת העתונות העולמית גם ל„התקף הלב", שלדברי שוביו שם קץ לחיי הגנראל באשלט. הנשיא איינדה הטיל, בשעתו, על באשלט את תפקיד הלחימה בשוק השחור — נראה שיריביו מן הימין הקיצוני, קצרה רוחם לראות במות האיש שפגע בעסקיהם.

בחוגי-חוץ מוסרים מפי חוגים דיפלומאטיים בסאנטיאגו, כי ביחוד עם התקרב מועד המשפטים עונו ה„נאשמים" באכזריות רבה — ה„הודאות" שנמסרו מאחרים מהם ב„חקירות" אלה היו נחוצות להכנת ה„משפטים", כולם, אנשי-צבא ואזרחים כאחד, יידונו על-פי ספר-החוקים הצבאי, התקף בעת מלחמה, אף כי ה„פשעים" המיוחסים להם בוצעו, גם לדעת התובע, לפני המהפיכה מיום 11 בספטמבר. פסקי הדין הניתנים על-ידי מועצת-המלחמה מוצאים לפועל מייד עם פרסומם.

בעת ביקורו בבראזיל, לרגל כניסתו לתפקיד של הנשיא מטעם החונטה שם, ארנסטו גייזל, הצהיר פינושה, כי מרבית המשפטים נגד נציגי „האחדות העממית" ומצדדיה „ייערכו בעוד זמן-מה, כאשר ירגעו הרוחות". הם יואשמו „בפשעים כלכליים ופוליטיים גם יחד, כי הם תרמו במידה רבה למשבר שצ'ילה שרויה בו היום". הדיקטאטורה הצבאית מבקשת, איפוא, לעשותם שעיר-לעזאזל לאינפלציה הדוהרת.

ברם, בקרב הימין המסורתי בשורות הקצונה רבה התנגדות למעשי החונטה. לנוכח הדיכוי המתמיד כבר הביעו ראשי הדמוקראטים-הנוצרים, שתמכו בתחילה בהפיכה, את הסתייגותם. חוגים יודעי דבר, כמו העתון הארגנטיני „נוטיסיאס", מניחים, כי החשת המשפט נגד כשישים קציני חיל-האוויר מכוונת להרתעת המתנגדים האלה. נמסר גם על התפטרויות של קצינים בכירים, כמו הגנרלים מאנואל טורס דה-לה קרוס ואורבינא. קרע זה בין הדמוקראטיה-הנוצרית וכת הרודנים הצבאיים נובע, לדעת העתונות העולמית, מן החשש הנובע בקרב הקצונה, כי אי-אפשר למשול „נגד 80% מדעת-הקהל הצ'יליאנית". 3,000 איש, מוסרות סוכנויות-הידיעות, השתתפו בהפגנת הכבוד בהלווייתו של חוזה טוהא, למרות האיסור המפורש של החונטה לכבד את זכרו של השר-לשעבר. אופייני, כי אדם בתוסאל פאבלו, ידיד הנאשם לשעבר ומראשי הדמוקראטיה-הנוצרית, היה נוכח בהלוויה.

גורם לא-מבוטל לקרע הוא כפי שראינו בפתח דברים אלה, גם החשש מפני 100% של דעת-הקהל בעולם. הסולידאריות עם הדמוקראטים של צ'ילה אינה חסרת-אונים, לאחר הכול!

ארצות סוציאליסטיות
חילופי-גברא ברומניה

ניקולאי צ'אושסקו, מזכ"ל המפלגה הקומוניסטית הרומנית, נבחר לפני מספר ימים, על-ידי האספה הלאומית בבוקרשט, לנשיא המדינה, תפקיד שלמעשה החזיק בו גם קודם, כנשיא „מועצת המדינה". בבחינת חידוש הוא כינון מוסד הנשיאות ותואר הנשיא, שהונהג עתה לראשונה.

ראש-הממשלה, י.ג. מאורר, שוחרר, על-פי בקשתו, מתפקידו, לאחר שידוע מזה שנים כי הוא סובל מכמה וכמה מחלות קשות, בנוסף לתוצאות תאונת-דרכים, שחיבלה בו קשות. מאורר הוא מחבריו הוותיקים של צ'אושסקו והדבר השתקף גם בנאום הפרידה של הנשיא באספה הלאומית. במקומו של מאורר נבחר מניה מאנסקו, הידוע כאחד האדריכלים של קידום הכלכלה הרומנית.

דו-קיום נוסח רומניה

זמן קצר לפני בחירתו לנשיאות חזר צ'אושסקו מסיור בשלוש מדינות (ליבריה, ארגנטינה, גיניאה) ולסיור זה קדם מסעו בארבע מדינות ערביות (לוב, עיראק, סוריה ולבנון).

במרכז מסעותיו ומגעיו הבינלאומיים הרבים מעמיד צ'אושסקו את הצורך בשיטת יחסים חדשה בין המדינות. בהקשר זה ניסחה רומניה בשנה האחרונה „הצהרות הגיניות" עם שורה ארוכה של ארצות (ביניהן ארה"ב, איטליה, מערב-גרמניה, מאקסיקו, קונגו, קוסטה-ריקה). המרכיבים את העקרונות שצריכים להנחות את היחסים בין המדינות, והם: ריבונות ועצמאות לאומית; שוויון-זכויות; אי-התערבות בעניינים הפנימיים; תועלת הדדית; זכות העמים להכריע בעצמם בגורלם; ויתור על השימוש בכוח ועל האיום בכוח; פתרון הסכסוכים אך ורק באמצעי שלום; הגשמה-ברוח-טובה של התחייבויות בינלאומיות.

מגעיו הבינלאומיים של צ'אושסקו משמשים גם הזדמנות להידוק הקשרים הכלכליים והתרבותיים על בסיס תועלת הדדית, קשרים שבהם רואה רומניה מנוף ליצירת אווירה של שלום ושל שיתוף-פעולה בינלאומי.

הקשרים עם ישראל — חיוניים

ראוי לציין שגם בביקורו בארצות-ערב נשאר צ'אושסקו נאמן לעמדתה העקרונית של רומניה במזרח התיכון. עוד לפני המסע, כאשר נשאל על-ידי עתונאי סוראני, מה פשר יחסיה הדיפלומטיים של רומניה עם ישראל, ענה צ'אושסקו, שרק יחסים עם כל הצדדים שבסכסוך יכולים לשרת את פתרונו הקונסטרוקטיבי בדרכי שלום. בהופיעו לפני הטלביזיה הסורית אמר צ'אושסקו:

„חשבנו וחושבים אנו שאפשרי פתרון מדיני אשר יבטיח שלום צודק ויציב ואשר יאפשר לכל העמים באזור להתרכז בפיתוח כלכלי וחברתי. לשם כך צריכה ישראל לפנות את השטחים הכבושים. צריך להבטיח את עצמאותן וריבונותן של כל המדינות באזור זה ולפתור את בעיית העם הפלשתינאי, כדי שיוכל להחליט בעצמו על גורלו, לרבות הקמת מדינה משלו, אם רצונו בכך... רומניה מוכנה לעשות גם להבא כל מה שביכולתה כדי לתרום להשגת שלום יציב וצודק במזרח התיכון, באשר היא משוכנעת שזה משרת את האינטרסים של כל העמים באזור זה".

בהביעו את תמיכתו בהסכם הפרדת הכוחות בין מצרים וישראל, צידד צ'אושסקו בהשגת הסכם להפרדת הכוחות גם בין ישראל וסוריה, כצעד לקראת פתרון מלא.

"רומניה של דו-שיח"

משקיפים פוליטיים, אשר צוטטו ע"י העתונות, הדגישו, כי בשיחותיו עם מנהיגי ערב ציין צ'אושסקו ש„ארצו רוצה במצב אשר יאפשר לכל המדינות במזרח התיכון להתקיים בגבולותיהן כמדינות עצמאיות וריבוניות" וש„וועידת-ז'נבה יכולה ליצור בסיס לשלום יציב במזרח התיכון". עתון מביירות כתב, בהקשר לביקורו של נ. צ'אושסקו, על „רומניה של הדו-שיח שיש לה ידידים בכל העולם". אפילו קדאפי, מנהיג לוב, ראה צורך להצהיר בנאומו לכבוד האורח הרומני: „אם כי יש חילוקי-דעות בינינו, אני מכבד את הדעות הפוליטיות שביטא הנשיא צ'אושסקו. ייתכן שאיננו מסכימים אתו בשאלות מסויימות, אבל אנו מכבדים את דעותיו".

הסתדרות
ועידת קופת-חולים בין כלכלה לבריאות

לכאורה, אין כל שוני בין ועידת קופת-חולים לבין כל ועידה אחרת שמשתתפים בה נציגי המפלגות. אותם אנשים ואותם חילוקי-דעות. אולם, גם אם חילוקי-הדעות לא התבטלו, הרי שדרך הצגתן בוועידה התשיעית של קופ"ח, שנערכה בשבוע שעבר בזכרון-יעקב, היתה נינוחה בהרבה. נוסף לכך קיימת כאן נכונות רבה יותר מצד אנשי ה„מערך" לקבל הצעות של סיעות אחרות. אחרי ככלות הכול — אלה ענייני בריאות. יתירה מזו, רוב רובם של הנושאים הנידונים עוסקים בעניינים טכניים של קופת-חולים. דיון בשיטת הקבלה של הרופאים, בשיטת ההעברה לרופאים מקצועיים, בדרך בה ניתן לקצר את התור. בנושאים כגון אלה נחלקות הדעות גם בקרב הסיעות עצמן.

אלה הם הפעמים אשר עוסקים בחלוקת העוגה. אולם, כאשר דנו בוועידה בגודלה של העוגה, לשון אחר, במימון כל אותם דברים אשר יש רצון להעניקם לחברי הקופה, כאן נחלקות הדעות והוועידה היא ככל הוועידות.

אם השר מנחם ספיר הצליח שלא לומר דבר בדברי ברכתו לבאי הוועידה, הרי לא כן אשר ידלין, יושב-ראש מרכז קופת-חולים. בסיום דבריו אמרה חברה, יוצאת אחת מארצות ערב: הוא מדבר כמו ווּיד אל שולטן. ואמנם, דברי החנופה ושלמי התודות, שהרעיף א. ידלין על שר-האוצר, השאירו את הרושם כאילו את כספו-הוא מלווה פ. ספיר לקופת-חולים ולא את כספי המסים הנגבים מאיתנו. ואמנם, זכה אשר ידלין לקריאת-ביניים, כאשר הילל את התנאים בהם מלווה האוצר כספים למוסד הרפואי הגדול במדינה: „הרי התעשיינים מקבלים הלוואות הרבה יותר נוחות", קראו לעברו מצד סיעת „מוקד".

וכאן, בנקודת המפגש שבין כלכלה לבריאות, סערה הוועידה. כל-אימת ששני הנושאים נפגשו, הסביר נציג סיעת „מוקד", ד"ר הנרי קולקובסקי: „כיצד יכול לגדול ילד בריא אם את עיקר מזונו הוא מקבל, כפי שקורה לילדים רבים, בבית-הספר, ומחיר ארוחה בבית-הספר הוא 55 אגורות?... כיצד אפשר להצליח בשירותי רפואה מונעת כאשר יש משפחות רבות בהן ישנים שלושה ילדים במיטה אחת, וקורה לא-פעם שאחד מהללו מרטיב במיטה? העוני אינו מתמצה רק בהיותו מחלה חברתית, יש לו השלכות רפואיות מיידיות. מי שמתעלם ממצב זה של הרפואה אינו יכול לרחוץ בניקיון כפיו". עסקנים ותיקים קראו לעברו: מה זה שייך לרפואה? אך רופאים ניגשו ולחצו את ידו. אגב, אחוז גבוה של צירי הוועידה הם מבין עובדי קופת-חולים.

אולם, אלו מבין הצירים שבאו מן המגזרים ידעו לגולל, אחרי פתיחה של דברי שבח, שורה של בעיות המחוזות. ונראה, כי מתוך עשרת קבין של הזנחה נפלו תשעה בחלקו של הכפר הערבי. אומנם, אנשי ה„מערך" נפגעו בביקורת חמורה זו, אשר באה גם מפי אנשי סיעתם-הם, אך העובדות היו לצד המתלוננים. אם כי גם באותן כללי אין הנהלת הקופה יכולה לטעון, שהדביקה את קצב הגידול של מספר החברים.

למשל: מספר חברי קופת-חולים גדל מ-328,000 ב-1948 עד ל-2,230,000 חברים כיום. כלומר, גידול פי שישה וחצי ויותר. לעומת זאת גדל מספר מוסדות קופ"ח מ-643 ל-2,000. כלומר, גידול של פי שלושה ומשהו. אמת היא שהמוסדות עצמם גדלו. אם כי, למשל: בעת קום המדינה היו לקופ"ח 1,616 מיטות בבתי-חולים; היום מספר המיטות הוא 4,222, כלומר, גידול של פי שניים-וחצי בקירוב. מובן שאין זה מרצון רע. פשוט מחוסר תקציב. לכן היה מוזר מאוד הזעם, בו נתקלו הצעות „מוקד" אשר הצביעו על הקשר שבין כלכלה לרפואה. על הקשר שבין התקציב לשירותים הצביעו כמעט כל הסיעות שהשתתפו בוועידה. מדוע כמעט? כי שתי סיעות לא הגישו כל הצעה לוועידה ונציגיהן אף לא נטלו חלק בדיונים — היו אלה סיעות „ברית השמאל" ו„העולם הזה". חלק מנציגי הסיעות אמנם הגיע לוועידה, אך לא טרח ליטול בה חלק פעיל.

נראה, שללא מאבק ציבורי יישארו הקשיים על כנם ולא ייוותר לוועד המפקח החדש של קופ"ח אלא לסתום חורים. הגשמתם של תקציבים הולמים — זו הדרך לפתרון הבעיות.

א.ש.

זרקור

תנועות המחאה והתמורה - סיכויים ונקודות תורפה

מאת א. גבעון

ההפגנה השניה בראשותו של מוטי אשכנזי, אשר התקיימה בירושלים (ביום א', 24.3.74), אילצה גם את הספקנים לקחת את התנועה הספונטנית ברצינות. מי בתקווה ומי בדאגה. 6000 המפגינים (לעומת 3000 בהפגנה הראשונה), וזאת לאחר כינון הממשלה ולאחר שובו של דיין מהתפטרות (צעד שעלול היה להתפרש ככשלונה של תנועת המחאה), שימשו הוכחה משכנעת שהתנועה אינה דועכת. להפך — היא מתעצמת.

סימנים רבים העידו, כי הממשלה ומקורביה קיוו שגל ההתעוררות ידעך. ישיבתם שנות דור בשלטון עשתה את שלה. ההרגשה שאין תחליף להם, שהם והמדינה חד הוא, עיוותה במשך הזמן לא רק את דרכי הממשל והמדיניות. היא נטלה מהם אף את ראיית המציאות הריאלית. הם ציפו (ואולי מצפים עדיין) שהמוחים והמפגינים יתעייפו, שהגל ישקע והמושלים ימשיכו למשול...

מה, בעצם, הפתיע בתנועה ספונטנית זו?

□ הרקע

מרבים לדבר על שמרנותו הפוליטית של הישראלי המצוי. מה הם שורשיה? מאז קום המדינה, ובעצם עוד מתקופת היישוב, הורגל הציבור לחלוקת הכוחות הפוליטיים לשני גושים עיקריים: מפלגות הפועלים והימין. התלכדותן של המפלגות בשני האגפים, המערך וגח"ל (ולאחר זאת — הליכוד), חיזקה בהכרת הציבור את החלוקה הזאת לשניים. אם נוסיף לכך את העובדה, ששני דורות חיים בארץ בצל הקונפליקט היהודי־ערבי ומוראן של מלחמות, נבין את הנטייה הספק־אינסטינקטיבית ספק הכרתית לאחדות, לליכוד, רצוי כלל לאומי ולפחות רב־מפלגתי, מול בעיות הקיום והבטחון. מנטליות זו, המאפיינת חברה הנתונה במצור, סייעה במשך שנים רבות לטשטושה של גישה ביקורתית להנהגה, לטיפוח סייגים בבדיקת אמיתות מקובלות, להעלאת הקונפורמיות החברתית והלאומית לרמה של ערך מקודש.

על רקע זה צמח גם פולחן של אישים חזקים, מנהיגים כאריזמטיים, אנשי צבא לרוב או קשורים לבעיות בטחון.

מצב־דברים זה וכן תקופת השפע והבטחון המדומה שלאחר 1967 גרמו לירידה כללית באקטיביות הפוליטית של האזרח. מענין של אזרחות טובה נתפסה הפעילות הפוליטית כדרך „להתקדם בחיים", לעשות קריירה. הנוער התרחק מהמדיניות, הן מתוך אשליה שהמדינה עלתה על דרך המלך ואין למה לדאוג, הן מתוך הערכה שבתנאים הנתונים של שפע ובטחון ימצא כל פרט מוכשר את דרכו גם בלי מעורבות פוליטית. מי שחשב אחרת ושאף לשינוי ותיקון, משך ידיו מהנושא מתוך ראייה שצינורות ההשפעה בנושים הפוליטיים הגדולים סתומים והפרט רק יישחק בין כלי שופטים וישנות.

מלחמת יום־הכיפורים הפכה את הקערה על פיה — ניתצה אשליות, הפרה שלווה נאיבית זו.

האכזבה והזעזוע לא איחרו לבוא, אך הם באו לביטוי מלא רק לאחר השחרור החלקי של המגוייסים בעקבות הפרדת הכוחות עם מצרים ולאחר הזעזוע הנוסף — שובה של ההנהגה שנכשלה לראשות השלטון. אכזבה נוספת זו ודחפה את התארגנותה של תנועת המחאה והרחיבה את שורותיה.

□ מה מאפיין אותה?

ראשית: העובדה שהיא מקיפה בעיקר אנשים צעירים, אשר חזרו מהחזיתות, משרתים עדיין או עתידים לשוב ולהיקרא מחר. אנשים אלה רכשו בנסיון מר האומר, שבעד מדיניות כושלת משלמים מחיר של חיי אדם. במצב־דברים זה, מאבד כוח התעמולה המורגל את השפעתו ואנשים נוטלים יוזמה בנסיון לשנות.

שנית: ההתמרמרות שהצטברה, בעיקר בקרב צעירים, בכל המתייחס לאיכות החיים, לטוהר המידות, לניצול השלטון לתועלתם האישית של בעלי השררה, לקנוניה שלטונית של „שמור לי ואשמור לך", ואשר נבלמה על־ידי החשש למצב הבטחוני, מחד גיסא, ושאננות חכרת־השפע, מאידך גיסא.

שלישית: הדיסקרדיטציה של הנהגת המערך והיאוש מהמגמות לשנותו מבפנים דחפו להתארגנות נפרדת, מחוץ לגושים הפוליטיים הקיימים. הנסיון העכשווי השלילי של לובה אליאב, בן־אהרון ואחרים ב„מערך" ושל עזר וייצמן בגח"ל לשנות דברים אמר למבקשי תמורה פוליטית עד כמה מאובנות המפלגות הקיימות ובאיזו מידה סתומות דרכי ההשפעה בהן.

רביעית: התנועה לא חדרה כמעט לאוכלוסייה בעלת מעמד סוציו־כלכלי נמוך. לא רק הנהגתה ופעיליה באים ברובם מחוגים אקדמאיים, אלא אף תומכיה הרבים נמנים עם אוכלוסייה מבוססת ומשכילה יותר. סיבותיה של תופעה זו מורכבות מכדי שניתן יהיה לנתחן במסגרת התייחסות זו, אך ייאמר כאן שעובדת אי־החדירה של התנועה לשכונות ולעיירות חשדה משמעותה גורלית. לא רק משום שיותר משליש אזרחי ישראל שייכים לרובד החברתי האמור, אלא אף משום שאיפיון זה של התנועה עלול ליהפך לנשק בידי מי שירצה להשחירה על־ידי הצגתה כתנועה של „שבעים" ו„בני־טובים". אם כינוי אחד לא יימצא יותר אפקטיבי... אל נשכח בהקשר זה של„מערך" ול„ליכוד" יש בשכונות השפעה, מערכת קשרים וגם — עשרות אינטרסנטים הקשורים במימסד.

חמישית: דרכת המדיניות של הנהגת המערך במשך שנים ובהווה האקטואלי תרמה תרומה מכרעת לכך שבעיני הציבור מיטשטשת ההבחנה בין המערך והליכוד כמחנות רעיוניים. האזרח אינו מצליח להבחין בהבדל משמעותי בין גישתה של הממשלה ובין זו של הליכוד לבעיות היסוד של המדינה. על רקע ערפל רעיוני זה נתפסות בציבור בעדיפות יתר בעיות דרכי הממשל, שיטת הבחירות, הרוטציה, הדמוקרטיה וכדו', ולאו דווקא בעיות מדיניות מרכזיות.

מכאן איפיונה הנוסף של תנועת המחאה והתמורה על מנהיגיה: הם נמנעים מלהתייחס לבעיות המדיניות המרכזיות ואינם מגדירים את השקפתם בתחום מכריע זה. הם מתרכזים במאבק לשינוי ושיפור דרכי הממשל, על המכניזם האלקטורלי. באיזו מידה הוכחה או עתידה ליהפך הסחה זו מן העיקר לבומראנג הפועל נגד התנועה עוד ידובר.

□ כוחה של התנועה

עיקר כוחה של התנועה בכך שהיא סחפה לעירנות פוליטית, לאיכפתיות, בייחוד שכבות רחבות של צעירים ונוער, אשר לפני המלחמה היו מחוץ למעגל ההתעניינות הפוליטית. אלה התעוררו עתה לתגובה אקטיבית. תיטיב להביע זאת הסופר חנוך ברטוב, באומרו „התקוות מתחילות במעורבות"...

★

רבים וטובים בקרב הצעירים והצעירות, אשר היו מודעים לעומק המשבר הנתון והצפוי של החברה הישראלית ושל המדיניות הישראלית אך לא ראו סיכוי להתמודדות עם ההנהגה, שאבו עידוד מתנועת המחאה והשתלבו מחדש בחיים הפוליטיים. עצם טיהור האווירה על־ידי השמעת ביקורת בראש חוצות מפי מפקדים וחיילים אשר חזרו מהחזית, זקפה את ראשם של אלפים ורבבות.

★

אין ספק שגם התייצבותם של לובה אליאב, בן־אהרון והכרזתם על במות ציבוריות ושילוב מאבקם הפוליטי הממושך לשינוי בתוך המערך במאבק אמיץ וגלוי בחוץ, שאבה עידוד מההד הציבורי הרחב של תנועת המחאה הספונטנית. פנייתו של החוג הרעיוני של מפלגת־העבודה לדרך פוליטית וארגונית חדשה — עם הפנים לציבור ולא רק לוויכוח פנימי עם ההנהגה — משקפת אף היא תהליך זה של התעוררות פוליטית המונית וגם מקדמת אותו.

★

לתנופה ההמונית השוטפת את הארץ השפעה נוספת: היא מעוררת לביקורת ולהתארגנות נגד ההנהגות קבוצות פוליטיות שונות במערך ובמפלגות אחרות, מגמות אנטי־דמוקרטיות (הנסיון לסגור את „אות" וכדי) נבלמות וההנהגה נאלצת לתמרן מתוך רתיעה בפני הכוח הציבורי הדינמי. אין תהליך זה גורם לפי שעה למפנה, אך הוא משנה את מקבילית הכוחות הפוליטיים.

כל האמור מהווה בלי ספק תופעה מעודדת, חיובית ומבטיחה. היא חדשה בנוף התכתיתי שלנו. אך תהיה זו אמת חלקית בלבד אם נסתפק בנאמר. נשלים־נא את ההערכה על־ידי ציון

□ נקודות התורפה

ראשית: מול תנועת ההתעוררות הספונטנית בת מרובד עומדות הנהגות ותיקות ומנוסות של מפלגות פוליטיות, ובעיקר זו של המערך. היא איבדה אמנם את אמון הציבור בחלקו הגדול, אך לא איבדה, לפי שעה לפחות, את שלטונה במנגנון הפוליטי והמינהלי הממוסד, את שותפיה הקואליציוניים הדומים לה במהותם, את רבבות האינטרסנטים אשר בנו אותה וניבנו ממנה, המגינים על תקיים ובזה גם על העמדות והיתרונות שלכו בהם. זהו שלטון בעל נסיון עשיר, אשר לא הוליך אמנם לפתרון רצוי של בעיות המדינה, אך כוחו רב בשמירה על עצמו בדרכים מתוחכמות למדי. הנהגה זו, בעלת שורשים עמוקים ברקמה החברתית, הכלכלית והפוליטית של המדינה, לא בקלות תפנה את מקומה, מה עוד שמבחינת הדמוקרטיה הפורמאלית יש לה יסוד לטעון שמאחוריה רוב אלקטוראלי ופרלמנטארי. מאחורי הנהגה זו עומד עדיין חלק מסויים של הציבור הקרוב לה בטבעיות וחסר יכולת לערוך רביזיות של עמדות. ציבור זה חושש מפני מצב הגרוע מזה הקיים, מפני תוהו־ובוהו. הנערך למאבק עם הנהגה זו חייב לראות נכוחה את חוזקה, את מערכותיה, את כוחה.

שנית: תנועת המחאה, בגלל נסיונם הפוליטי הדל של מרבית משתתפיה ומנהיגיה, פוסחת עדיין על העיקר, על הגדרת יחסה לבעיות הפוליטיות המרכזיות של המדינה — בעיית ההסדר עם ארצות ערב ובעיית המדיניות החברתית־כלכלית, בעיית הפער החברתי. כיצד להסביר מצב מיוחד זה, בו קוראים להמוני העם להדיח הנהגה פוליטית בלי להגדיר איזו מדיניות שואפים להגשים ומכאן — איזו הנהגה רצויה לעם?

ייתכן שהתנועה נופלת במידה רבה קורבן לטשטוש הרעיוני אותו טיפחה במשך שנים ארוכות הנהגת המערך והקואליציה הנצחית — נגדן לוחמת התנועה.

ייתכן שהסלידה מדרכי הממשל הקיימת כה רבה עד כי אין התנועה מסוגלת, לפי שעה, לראות מעבר להן את העיקר — את הבעיות הפוליטיות הקובעות.

ייתכן שהרצון העז להקים תנועה רחבה ולוחמת מרתיע את מנהיגי התנועה מלהגדיר דרך פוליטית העשויה או עלולה לפלג מאוהדיה.

ייתכן שתנועת המחאה היא משום בת חוקית של החברה במצור, נמלטת מהבעיות הפוליטיות הקשות והמפרידות לעבר אחדות אמורפית המעניקה תחושת כוח (אף אם זו מדומה ובת־חלוף).

ייתכן שכל אחד מהטיעונים אלה הוא תקף וכן כולם יחד, אך דבר אחד אינו מוטל בספק:

כל־עוד לא תשכיל התנועה להגדיר את יחסה לבעיות הפוליטיות האמורות ואת כיוון פתרונן, כל־עוד תסתפק היא בשלילת הקיים בלי להציב מטרות אלטרנטיביות ותוכנית פוליטית, תהיה ידה על התחתונה לעומת המערך או הליכוד, המציעים תוכנית, או מראית־עין של תוכנית, כל אחד לפי דרכו. היא תישאר חשופה להתקפות אפקטיביות, ללא יכולת לנהל מאבק פוליטי רצוף, בעל פרספקטיבה.

יתר־על־כן: הקריאה לאנשים ללא הבדל השקפה, ניציים יונים ואחרים למיניהם, להתלכד תחת דגל אחד למאבק נגד השלטון הקיים, תתגלה במהרה לא רק כנאיביות פוליטית אלא כפצצת־זמן המופעלת נגד מניחיה. הבעיה הפוליטית הרצינית הראשונה, בפניה תעמוד תנועת המחאה מתוך הכרח להגדיר את עצמה, תגרום לתהליך הטבעי של דיפרנציאציה והיפרדות. אנשים הפועלים על יסוד הגדרת עמדות פוליטיות ברורות מקבלים היפרדות צפויה זו כתהליך טבעי ומקדם, אך כל־עוד המאחד הוא „אין בודקים בשעת הסכנה" נתפסת התפתחות כזו כמשבר, כתסכול, כאכזבה המרפה ידיים של העומדים בראש ושל ההולכים בסך. והרי ידוע, כי ככל שגדולה יותר התקווה קשה יותר הנפילה.

שלישית: ההימנעות מהגדרת הבעיות הפוליטיות גורמת לאשליה, שכל מי שמוכן להפגין נגד הקיים או לתמוך בנאבקים בו — מקדם את הפתרון הרצוי. מה הפלא שנשמעים אפילו דברי שבח לצעירי המפד"ל כלוחמים במימסד, בלי לתת את הדעת לכך שהם מהווים מהדורה חדשה, מיליטאנטית יותר, של הריאקציה הלאומנית־קלריקאלית־אנטי־דמוקראטית.

דו־שיח עם חואתמה? כן!

„ג'רוזלם פוסט", העתון בשפה הלועזית הנחשב בצדק כשופר רשמי־למחצה של ממשלת ישראל כלפי חוץ־לארץ, הגיב ביום ראשון השבוע בשלילה מוחלטת על הראיון של נאיף חואתמה, שנתפרסם שבוע לפני־כן ב„ידיעות אחרונות": „התוכן הישן בלבוש דיבור יותר מושך". האמנם? חואתמה הביע, כידוע, דעה שאינה, אולי, דעת ארגונו בלבד, בעד הקמת מדינה פלשתינאית בצד ישראל לפרק־זמן היסטורי ממושך, שכן אין להעלות על הדעת כינון „מדינה פלשתינאית אחידה וכו' וכו'" — האין בזה שינוי?

פרופ' רוברט מזרחי, יו"ר מועצת האינטלקטואלים היהודיים בצרפת, התומך נאמנה בישראל, מותח במאמרו ב„לה מונד" (30.3.74) ביקורת על כמה מעמדות חואתמה, אבל בסיכום הוא מדגיש: „לפתוח בדו־שיח, אין פירוש הדבר בשום אופן להסכים מייד להנחות בן־השיח... ברם, זוהי יוזמה מוצלחת, וניתן לאשר מעתה שקיים סיכוי כי הדו־שיח שהתחיל יימשך ויתרחב".

האם העלה מנהיג „החזית הדמוקראטית העממית לשחרור פלשתין" את הצעתו לפתוח בדו־שיח בכוונה כנה להגיע להסדר עם ישראל, או שמא זוהי מזימה, צעד המכוון לנצל את מבוכת הישראלים כדי להיבנות ממנה, „לחימה פסיכולוגית" ותו לא? בלי שנסתיר מפנינו או נייפה את העמדות הישנות, שגם הפעם חזר עליהן חואתמה, ובלי שנתעלם מן האפשרות כי „אל־פתח" ו„אל־צאיקה" נתנו איכשהו את הסכמתם לפניית חואתמה בשל השפעתה ה„פסיכולוגית" על דעת־הקהל הישראלית, היהודית והכללית בעולם — הבה נסקור את עיקרי הראיון עצמו:

מה אמר באמת?

הראיון שהעניק נאיף חואתמה, באמצעות העתונאי האמריקאי־היהודי סאול ג'ייקובס, ל„ידיעות אחרונות" (נתפרסם ב־22.3.74), אינו סר מן הנוסחה המשותפת לכל ארגוני־החבלה בדבר הצורך ב„כינון מדינה מאוחדת דמוקראטית" בפלשתינה הישנה כולה. גם הוא, כמו שאר אנשי הארגונים, „מונה את ישראל בשורה אחת עם המדינות הגזעניות דוגמת דרום־אפריקה ורודזיה".

אבל השינוי בצורה מכיל גם שינוי כלשהו בתוכן. מציין „ידיעות אחרונות": „כאשר דיבר, לפני המלחמה, על „מדינה רב־לאומית סוציאליסטית", הירבה להשתמש בפרסומי „מצפן". עכשיו, כשהוא מדבר על מדינה פלשתינאית נפרדת בחלק משטח ארץ־ישראל, הוא רואה אפשרות לפנות לחוגים רחבים יותר בישראל".

ובכן, מודה עתה חואתמה, ויש חשיבות בדבר: „ידוע לנו, כי לא ייתכן בתקופה הנוכחית כינון המדינה המאוחדת הדמוקראטית הזאת". והוא מציג תוכנית־מינימום: „הכרה בזכותו של העם הפלשתינאי בגדה המערבית ובעזה לכונן מדינה לאומית עצמאית, וכן בזכותם של הפליטים הפלשתינאיים לשוב לבתיהם אשר נגזלו מהם בעבר; דבר זה אושר ע"י האו"ם בהחלטתו (1904) מ־1948".

„כיבוד הזכויות הללו יסלול את הדרך לדו־שיח דמוקראטי בין פלשתינאים דמוקראטים ומתקדמים לבין היסודות המקבילים להם בישראל, והוא יאפשר לשני הכוחות הללו לחפש פתרון רדיקאלי ודמוקראטי לבעיה" — מבטיח חואתמה. והפעם אין הוא מדבר בהערכה רק על „מצפן" או רק"ח. — למעשה אינו מזכיר קבוצות אלה כלל, כי הוא יודע היטב שבהיותן מוקצות בישראל היה איזכורן שם לאל את עצם תכלית ראיונו. הוא מעלה על נס „אישים כמו בן־אהרון ואליאב, שהם ציונים, וכן אישים בשמאל הציוני בישראל ואישים דמוקראטיים אנטי־ציוניים, המשרתים את האינטרסים של העתיד הישראלי".

חואתמה וחבריו „יודעים היטב כי הבעיה הפלשתינאית היא מסובכת מבעיות וייטנאם או רודזיה ודרום־אפריקה", ובין הסיבות הוא מונה את „... אופיה של ההתנחלות הישראלית בפלשתין, המבוססת על נישולו של העם הפלשתינאי וגירושו ממולדתו".

אין, איפוא, יסוד להתפעל מן העמדות ה„מארכסיסטיות" של האיש. אבל בהשוואה לרעו־לשעבר, ג'ורג' חבש, ולארגונים שעדיין גורסים חיסול ישראל מייד הריהו „יונה", ובין ה„יונים" המוכנים להסתפק במדינה פלשתינאית בגדה ובעזה, הוא „שמאלי". זה בכל־זאת חידוש חשוב, אם מנהיג מחבלים מכריז: „אנו אומרים בבירור לישראלים, כי אנו נאבקים למען כינון יחסי שלום בין הפלשתינאים לבין הישראלים", ואף אם אין לתלוש אותו משפט סימפאטי מן הרצף הצורם — אין כל הגיון לדחות את ההצעה לדו־שיח.

תגובות מוזרות

בצורך להגיב באופן חיובי על ההצעה לנהל דו־שיח, לא יכול להיות, לדעתנו, כל ספק. אבל תגובה פשוטה וטבעית זו בכל־זאת לא באה משני צדדים: מן הממסד ב„עבודה" ומימינה... ומרק"ח ב„שמאל". מוסר כתב „לה מונד" בישראל (26.3.74): מר עוזי בורשטיין, דובר רק"ח, אמר לי: „מוסדות מפלגתנו עדיין לא עיינו בראיון זה, ולכן אינני יכול בינתיים להעיר עליו". אף „זו הדרך" שותק. מוזר, מה יש כאן „לעיין" הרבה ולהסס? שמא חוששת רק"ח, כי תגובה חיובית עלולה להרגיז את ערפאת, שבכך מספיק להשמיע דברי הסתייגות? או אולי יש ויכוח בין המפלגות הקומוניסטיות הערביות ושם סבורים, כי מוטב לא להצטרף ליוזמת חואתמה וכך להישמר מסכנת האשמה ב„בגידה" — ורק"ח מחכה?

את תגובתו השלילית של „ג'רוזלם פוסט", שקדמה לה „קריאת־ביניים" דומה של חיים איזק ב„דבר" (27.3.74), כבר הזכרנו. הנוכל עוד לצפות להתייחסות יותר שקולה? מאמרה של העורכת הראשית של „דבר", חנה זמר, בזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתינאי, נותן מקום לתקווה.

תגובתו המאוכזבת של עמוס קינן ב„ידיעות אחרונות" (28.3.74), כי „מאומה" לא בא אחרי יוזמת חואתמה, נראית נמהרת. מאידך, נדמה שאמנון קפליוק ב„על המשמר" (29.3.74) הפליג במקצת בהערכת שלמות המיפנה אצל חואתמה ובעיקר — בוודאות הגיבוי שניתן לפניותיו מצד „הרוב בארגון השחרור הפלשתינאי".

יותר שקול נראה לנו מאמרו, התוכי כחלם, של נציג מפ"ם בפאריס, אריה יערי („לה מונד", 30.3.74). ברם, האמנם מחייב המאמץ המוצדק לרכוש את הבנת השמאל הצרפתי לטעון, כי „מפ"ם הכירה תמיד בזכות הפלשתינאים להתגבש במדינה עצמאית"? בישראל היה מתקשה לטעון כזאת — הרי כל אדם העוקב אחרי הדברים יודע, כי שעה שמק"י היתה היחידה שגרסה, החל מ־1948, זכות העם הערבי הפלשתינאי להגדרה עצמית, תקפה מפ"ם עמדה זו ורק לאחרונה הצטרפה אליה, — ובמידה שהצטרפה, אנו מברכים על כך!

בני־השיח המוזכרים — משיבים

לעומת התגובה הצוננת למדי ב„עבודה" לא היססו אליאב ובן־אהרון, שהוזכרו שמית כעמיתים אפשריים בדו־שיח, לתת את תשובתם. אריה אליאב אמר, באמצעות אותו עתון צרפתי, והוא נתן לתשובתו פומבי גם בארץ, בהרצאתו לפני סטודנטים באוניברסיטת בר־אילן: „אם יאמר חואתמה בבירור — דבר שלא עשה בראיונו — כי יש מקום לשתי מדינות ולשני עמים בארץ־ישראל, הרי זה חשוב מאוד".

ויצחק בן־אהרון אמר לכתב העתון הזה: „יש התקדמות ניכרת בהשקפותיו של חואתמה על התנאים של הסדר ישראלי־ערבי... לדעתי, ראיון זה מוכיח, כי אסור להתייאש מן הסיכוי להגיע אל דו־שיח בין ישראל והציונות, מחד, ותנועת הפלשתינאים הערביים, מאידך גיסא. צריך להמשיך בפעולה בעד הבנה ושלום בין שני העמים בארץ־ישראל, בהתאם לעקרון של חלוקת הארץ בין מדינה יהודית ומדינה ערבית פלשתינאית, אשר תקבע בעצמה את אופן יחסיה עם ירדן. אנו חייבים לעסוק בהבטחת גבולותינו ולהיות נכונים לשאת־ולתת עם הפלשתינאים, אבל רק עם אלה ביניהם המסכימים לדון עם מדינת ישראל ולא על הריסת מדינה זו".

הצהרת מאיר פעיל

„לה מונד" משתדל מאוד לשמש אכסניה לדו־שיח ישראלי־פלשתינאי. (אגב, מנהיג „החזית העממית הדמוקראטית לשחרור פלשתין", בן 37, אינו פלשתינאי כלל, אלא בדואי, שנולד בדרום ירדן (כרכ), למשפחה מן המעמד הבינוני, והדבר שהניע אותו לפעול בעניין הפלשתינאי הוא, אולי, השתייכותו לעדה הנוצרית־אורתודוכסית, כור מחצבתה העיקרי של רק"ח.)

עקב נסיון זה פירסם העתון הצרפתי, זו הפעם הראשונה, גם קטע ניכר מדברי נציג „מוקד" בכנסת, מאיר פעיל בראיון ל„לה מונד":

„הדבר המוצא חן בעיני, הוא כי חואתמה מכיר למעשה בחלוקת ארץ־ישראל — מה שהערבים קוראים פלשתינה — בין שתי מדינות עצמאיות, האחת יהודית והאחרת ערבית. הוא מקבל גם, למעשה, כי גבולות המדינה הפלשתינאית יהיו אלה של יהודה, שומרון ועזה. יש, איפוא, יסוד לוויכוח וכן הוא מסכים לשאת־ולתת עם המנהיגים היהודיים הישראליים על „מודוס ויוונדי". כל זה חיובי. מאידך, הוא טוען, כי לפלשתינאים לבדם יש הזכות לעשות את בחירתם. אני בשעצמי שולל את זכות הישראלים להתיישב בחברון, בגולן או בעזה. נקודות אלה מוכרחות להישאר למשא־ומתן סופי. הייתי אומר לחואתמה: „אתה סוציאליסט מארכסיסטי; תצטרך, איפוא, להכיר בזכות היהודים להגדרה עצמית, דבר המביא, בהכרח, לחלוקת ארץ־ישראל בין שתי מדינות לאומיות עצמאיות: פלשתינה וישראל".

אכן, הדו־שיח בין חואתמה והשמאל הישראלי התחיל וכמעט כבר הושלם הסיבוב הראשון, אך השמאל הישראלי יפעל להצטרפות כל חלקי תנועת־הפועלים הישראלית לוויכוח, להשתתפות ישראלית חיובית ויוזמת.

ורצוי, כי חואתמה לא יסתפק ביוזמה חד־פעמית, אלא כבר יספק הבהרות, בשלב השני לדו־שיח.

ז.ו.

صورة عن الأصل

מעת לעת

מוטי אשכנזי הפסיק פעילותו האישית, משתלב בתנועה חדשה - „תמורה"

בהפגנה, שנערכה לפני שבוע מול משרד ראש־הממשלה ביוזמתו של מוטי אשכנזי, הכריזו קבוצות חיילים משוחררים, שהתלכדו לאחרונה לגוף אחד, על הקמתה של תנועה חדשה — "תמורה" (שם זמני). ההפגנה נערכה במסגרת "יום האחריות הציבורית" ונאמו בה, נוסף על מוטי אשכנזי, עוד קציני מילואים מן היחידות שהשתחררו לאחרונה.

לפני ההפגנה, בה הודיע מוטי אשכנזי שהוא מפסיק את פעילות היחיד שלו, הוא מסר לפרסום גילוי־דעת, „מילים אישיות", בו נאמר:

"השתחררתי ב־1.2.74, בהחלטה נחושה שלא לתת לחיי היום־יום להצמידני שוב למעגל הפעילויות האישיות, לאותה אדישות פוליטית וחוסר־טעם חברתי שאיפיינו את חיי כשם שאיפיינו את חייהם של אנשים רבים בחברה הישראלית. אימי המלחמה ולקחיה, התקופה שלאחר המלחמה, על הדכאון שהביאה עמה בשל התופעות שנתגלו בה, כחוסר מנהיגות ראויה לשמה, מוטיבציה נמוכה אצל רבים, חוסר יכולת של המערכת להסיק לקחים ולהשתנות — כל אלה היוו תמריץ בדרכי אל ההחלטה להתמרד ולהמריד אחרים, לתת ביטוי חברתי לאי־הסכמתי עם חברה בה איכות־החיים כה נמוכה ומנהיגותה כה דלה ברוחה וחסרת ערכים. בחרתי לצאת בגפי למאבק זה בגלל נסיבות ולנתץ את חוסר־האמון של הפרט ביכולתו לשנות, להסיר את אי־הכרת הפרט בערכו בהכרה מחודשת של היחיד בכוחו ושל החברה בערכם של הפרטים המרכיבים אותה. חברה המתעלמת מערך זה, סופה שמביאה עצמה לידי ניוון תרבותי ואינטלקטואלי.

"ידעתי, כי במעשי אני נותן ביטוי לתחושתם של רבים במדינה זו, אך הופתעתי לטובה מהיקף ועומק התהודה החברתית, שנוצרה והלכה מאז ועד עתה. יחידים וקבוצות בכל חלקי הארץ מחפשים בני־אדם ש'איכפת להם'. הם מבקשים מוצא לסערת רוחם ואפיק לניקוז האנרגיה החברתית העצורה בלבם. עדיין אין זו תנועה כבירת־ממדים. עדיין אלו בחזקת נחלים המבקשים מוצא אל הים כדי להיות פראית ובלתי־מרוסנת, פוגשים זה בזה באקראי ומתגבשים לנהר הולך ומתרחב, הולך ומעמיק, המביא עמו חיים לסדר שלמסד.

"בחמישים הימים שחלפו ראיתי עצמי 'קטליזטור' בהתעוררותה של החברה בה אני חי, התעוררות לחיפוש דרך וטעם. כיום שוב אינני בודד בדרך זו, אלא אחד מני רבים, המבקשים לגבש כוח בהיעזרם איש ברעהו, כוח להביא תמורה מעולם הערכים שלנו ולאיכות־חיים גבוהה יותר. כאחד מני רבים שמצאו את הדרך לפעול יחד, אני רואה סכנה בכך שהמאבק יישא חותם אישי ויאבד מכוחו הדמוקרטי. לכן, עם תחילת תהליך התלכדות של הקבוצות השונות לגוף אחד, בחרתי להטמיע עצמי בגוף זה ולהפסיק את שטף פעולות המאבק. צאתי למילואים בסוף חודש זה יסייע לטשטש את הזהות האישית ויאפשר לי לפעול לאחר מכן בדרך אנונימית, אחד מן הרבים בתנועה".

ארצות ערב

נכשלה שליחותו של גרצ'קו בעיראק

אחר שהכורדים דחו את טיוטת תוכנית האוטונומיה המקוצצת מיום 11 במארס, פירסמה ממשלת הבעת' ב־26 בו שורה של צווים, הבאים — כפי שחזינו לפני שבועיים — „לאלוף על הכורדים את אושרם". מסתבר, כי שליחות המארשל גרצ'קו, שנתכוונה למנוע חידושה של מלחמה ערבית־כורדית בעיראק, לא הוכתרה בהצלחה; ברית־המועצות „תצטרך לחיות" עם מלחמה זו על־אף עניינה החיוני בשלום בין הצדדים, ערבים וכורדים.

במסיבת־עתונאים ששודרה בטלביזיה, אישר הנשיא אל־באקר, כי המריבה העיקרית היא על גודל האזור האוטונומי — צווי הבעת' מוציאים מתוכו ומספחים אל התחום הערבי שטחים כורדיים ניכרים, בקצה הצפוני־מזרחי — כך מבקשים לנתק את הקשרים עם הכורדים של תורכיה — ובעיקר בקצהו הדרומי־מזרחי — העיר קירקוק וסביבתה העשירה־בנפט!

אל־באקר טוען, שנציגי הכורדים הסכימו, כי יש לתת מינהל מעורב לקירקוק, שבה מתגוררים גם ערבים ובני מיעוטים אחרים, אבל הבעת' רוצה לספח את עיר־הנפט, הכורדית במסורתה, אל המינהל המרכזי הערבי, ואילו הכורדים תובעים העברת המינהל המעורב המקומי ברשות הוועד־הפועל של כורדיסטאן. בכנותו זאת „הגיון מוזר", גילה ראש הבעת' את הכוונות האמיתיות של הבעת' ושם קץ, למעשה, לכל הידברות.

אחד הצווים, שנשארו פתח בגדר חברה בלבד, מציע חנינה ללוחמים, לפעילים ולפועלים הכורדיים, שנטשו את משרותיהם כדי להצטרף לחוזות „פשמרגא", בתנאי שיחזרו למקומותיהם תוך 30 יום. יותר וודאי, כי אלה יתפסו עמדות מגן בהרי כורדיסטאן.

צווים אחרים מורים על בחירות כלליות לבית־הנבחרים (80 צירים) ועל כינון המר־פועל (10 חברים) בשביל כורדיסטאן. הכורדים יורשו לכתוב את תעודות המינהל בלשונם, אך השפה הרשמית במגעים בין האזור הכורדי לבין השלטון המרכזי תהיה ערבית בלבד. במקום מושבו של בית־הדין לערעורים של כורדיסטאן נקבעה אירביל — שנבחרה, איפוא, על־ידי הבעת' כבירת האזור האוטונומי, במקום קירקוק המסורתית שהוצאה אל מחוץ לתחום.

הצווים פורסמו שעות מועטות אחר שובו של המארשל גרצ'קו אל הבירה הסובייטית. כל המשקיפים המדיניים מניחים, כי יישוב הסכסוך בין הבעת' והכורדים היה מטרת תשובה של ביקור זה, אך, כמובן, אין יודעים מה בדיוק קרה במהלך שיחותיו. ידוע רק, כי גרצ'קו יצא את עיראק 24 שעות לפני המועד שעליו הודיעו תחילה...

ארצות סוציאליסטיות

„קרקע בתולה" לברז'נייב?

בארץ רחבת־הידיים, שירשה מידי הצאר חקלאות נחשלת, היתה השאלה האגרארית הבעיה העיקרית. סטאלין קיווה לפתור אותה בקולקטיביזציה בנוסח שלו, חרושצ'וב — להבדיל — מעל דבות לכיבוש קרקע־בתולה בחלקיה האסיאתיים של ברית־המועצות.

כל זה ידוע ברבים. ובכל־זאת הוחג יום־השנה ה־20 למבצע „קרקעות הבתולין", שחל בימים אלה, כחגו של... ברז'נייב. עתה, משנתאחדה באזורים אלה אוכלוסייה שהוסעה לשם בימי חרושצ'וב והתגברה על הקשיים העיקריים שהטרידו את האיש שהכול הביטו עליו בחיוך בעל „תועמלן התירס" — הם מחוביר את שמו! ברז'נייב הצליח, ב־15 במארס באלמא־אטא, בירת קאזאכסטאן, לשאת נאום־חג בלי לציין, ולו במלה אחת, את יוזם התוכנית; נואמים אחרים שייכו את המבצע הגדול — אחר שהצליח, כנראה — ל„זכותו האישית של החבר ברז'נייב. הגם שבתור מזכ"ל המפלגה בקאזאכסטאן היה רק אחד הממונים על ביצועה של תוכנית חרושצ'וב.

ולא פעלה כאן שכחה: במוסקבה הוציאו עתה קובץ של כל כתבי ברז'נייב על הבעיה האגרארית; כל הנאומים שנישאו לפני הדחת חרושצ'וב עברו צנזורה במהדורה חדשה זו, פן יוסיפו בהם התשבחות שחלק ברז'נייב לחרושצ'וב בזמן ההוא, ופן יוזכר אפילו עצם שמו.

מי אמר, ששיטות הסטאליניזם נעלמו ואינן?

גם עתה — העריך ברז'נייב בנאומו הנ"ל — הבעיה האגרארית חיונית לברית־המועצות. אמנם, בעשרים שנים אלה הוכשרו לעיבוד כ־42 מיליון הקטאר קרקע־בתולה, והם תורמים השנה כ־27% של יבול התבואות. אבל מזכ"ל מקב"מ התאונן על שורה ארוכה של מגרעות, המגבילות את יבול החקלאות הסובייטית עד עצם היום הזה. אף כי „השנים האחרונות הראו, שאנו תלויים עתה בתנאים המטאורולוגיים פחות מאשר לפני 10—15 שנים", עדיין רבה תלות זאת בברית־המועצות יותר מאשר במערב. „משך פרק־זמן ארוך — הוסיף והודה ברז'נייב — נשארו בעיות רבות בחקלאות תלויות ועומדות; זה נובע בחלקו מסיבות אובייקטיביות אבל גם מהזנחה מסוימת. בעיות אלה בולמות את התקדמות הייצור החקלאי ואת התפתחות המשק בכלל".

הממשלה הסובייטית הגדילה את השקעותיה בחקלאות בשליש, לעומת תוכנית החומש הקודמת, והעמידה אותן על 129 מיליארד רובל. אבל יש לנצל את ההשקעות באופן יעיל יותר, התריע המזכ"ל.

גם תוכנית אחרת של חרושצ'וב הועלתה, אגב העלמת שמו: צירוף יישובים חקלאיים ליחידות חקלאיות־תעשייתיות גדולות. „זוהי בעיה יסודית", אמר ברז'נייב. „הבדתי קירבון של שתי צורות הבעלות: בעלות המדינה (סובחוז) ובעלות הקולחוזים והקואופרטיבים".

גם עד אז הוא גורס אירגון־מחדש של שיטת הניהול הקיימת, שהיא „יותר מדי מסובכת, דבר הפוגע ביעילות".

כל אותם דברים בוקרו, כידוע, בעת הדחתו של חרושצ'וב, ב־1964...

קומוניסטים

„טודה" קוראת להפלת רודנות השאה

מדיניות אולטרא־ריאקציונית כלפי פנים ומדיניות התפשטות נאו־קולוניאליסטית כלפי חוץ אינן מביאות תמיד לחוקעת המדינה המנהלת מדיניות כזו על־ידי הארצות הסוציאליסטיות והאינטרנציונליזם הפרולטארי. זאת בייחוד כאשר הארץ היא ארץ עתירת נפט — מי לא ייזכור מייד בערב־הסעודית? — ועוד יותר כאשר למדינת הנפט יש גם חשיבות אסטראטגית.

המדובר, כמובן, באיראן ובשליטה השאה הרודני, שהתפרסם בשירות הבון שלו, העושה שמטים במהגרים האיראניים בחו"ל, ובמנגנון דיכוי המקיף גם את „בתי־המשפט", אשר פוסקים עונשי מוות על גבי סרט נע. בעוד שהשאה־אין־שאה, קיסר־הקיסרים, זוכה, עקב מסעותיו לארצות מזרח־אירופה, לתשבחות דיפלומאטיות על ה„רפורמות" שהוא מבין, גנוזים המוני נתיניו והדיבור האבוד מונע מהם אף להרים קול. ה„רפורמות" של מוחמד רזה פהלאווי אינן אלא נסיון „להעלות" את ארצו שופעת־הנפט על דרך קפיטאליסטית, נאו־קולוניאליסטית.

עקב הגל החדש של „משפטים" והוצאות־להורג־בסיטונות של אינטלקטואלים ולוחמי־חופש, פירסם הוועד־הפועל של „טודה", היא המפלגה הקומוניסטית של איראן, קריאה, שבתוב בה, בעיקרה:

„זה זמן רב שהסדור והדיכוי היו לאותו מימשל יסודי למשטר הנוכחי באיראן. יום־יום הוא עושה מעשי פשע חדשים. אחת הדוגמאות האחרונות הוא ה„משפט" המתנהל נגד אינטלקטואלים צעירים, המואשמים, ללא כל יסוד ובטענות מגוחכות ביותר, כי זממו „קשר" נגד חיי השאה, הקיסרית ויורש־העצר. בעקבות „פסק־הדין" ועל־פי פקודת השאה, נורו הפטריוטים הצעירים האמיצים חוזרוב גולסורחי וקאראמאט דאנשיאן, ולמחרת היום נודע על הוצאה־להורג־בסיטונות של שישה אנשים נוספים.

„המאורעות שאירעו לאחרונה באוניברסיטה של טהראן הם גילוי נוסף של מאבק קדוש נגד הרודנות. במקום להרהר על סיבות המאורעות האלה, מתכוון השלטון להפעיל שיטות דיכוי ריאקציוניות חדשות, כדי לשמר בכל מחיר את שליטתו האבסולוטית של השאה.

„זה עשרות שנים נמשך שלטון הדיכוי באיראן, ואלפי פאטריוטים שוחרי חופש הורדו אל בור־קבר מגואל־בדם. אולם, אם השכבות הרחבות ביותר בעיר ובכפר ייכנסו לקרב במשותף ובהתמדה, יוכלו לו, למנגנון הרודנות האכזרי של השלטון.

„מפלגת טודה של איראן תומכת ומברכת את כל הלוחמים נגד השלטון הדיקטאטורי ואפוטרופסיו האימפריאליסטיים".

כאמור, לנו יש הרגשה, כי שלטון השאה נשען לא רק על „אפוטרופסיו האימפריאליסטיים". קצת פחות „דיפלומטיה סוציאליסטית" ויותר אינטרנאציונליזם פרולטארי אינם מהווים עדיין התערבות בענייניה הפנימיים של ארץ זרה, אלא, אולי, ה„ריאל־פוליטיק" הטובה ביותר בשביל ברית־המועצות. כקומוניסטים שוחרי עצמאות, שלום וקידמה באזור הזה, אנו עם העם האיראני במאבקו מחוייב המציאות.

מי רשאי להיקרא מפלגה קומוניסטית?

אין זה חידוש בתנועה הקומוניסטית בכלל ובמפלגה הקומוניסטית הגרמנית בפרט, שסיעות פורשות מתקראות „המפלגה הקומוניסטית" של אותה ארץ, כאילו לא היתה קיימת כבר מפלגה בשם זה. אבל הקוריוז שקרה לאחרונה בגרמניה המערבית הוא בזה, שאירגון מאואיסטי ניצל נטישה־מאונס של השם המסורתי על־ידי המפלגה הקומוניסטית ה(מערב־)גרמנית ו„תפס" את השם שהתפנה.

כידוע, הוציא אדנאואר, בפסק בית־הדין החוקתי בקארלסרוה, את המפלגה הקומוניסטית אל מחוץ לחוק, ורק בתקופת ווילי בראנדט שבה המפלגה וזכתה במעמד חוקי וזאת אחר שהסכימה לשנות את סדר ראשי־התיבות שלה: לא עוד „מפלגה קומוניסטית של גרמניה" = KPD, אלא מעתה „מפלגה קומוניסטית גרמנית" = DKP.

כי הממשלה טענה, שאין בכוחה לשנות את דבר הסמכות השופטת. אלא שקבוצה מאואיסטית התעלמה, לפני שנים אחדות, מן הסיכון המסיבה — בצדק, כנראה — כי בשנות השבעים שוב לא יפסילו את פסק־הדין מקארלסרוה. וכך נוצר הבלבול: יש ויש KPD — מאואיסטית.

זו הציגה עתה טיוטה לפרוגראמה, שתוגש לאישורה באמצע חודש יוני. במלוא הלגאליות כבר ערכה עצרת המונית, שהשתתפו בה, לפי אומדן „זיר־דויטשה צייטונג", כשלושת אלפי מומנים. ראשיה הסבירו את נחיצות מפלגתם, כי יש לצפות ל„התנגדות מעמד המנצלים" לכינון ה„סוציאליזם ברפובליקה הפדראלית; לכן בוודאי אפשר יהיה להנהיג „דמוקראטיה עממית" רק בדרך אלימה. אבל המאואיסטים ישתתפו „גם בצורת המאבק הפרלמנטארית" ויוסיעו ב־1975 לסחות בבחירות לבית־הנבחרים של ארץ נורדריין־וסטפאלן ולבית־הנבחרים של ברלין־המערבית. זה יהיה אפשרי הודות ל„רשת הארגונית הענפה"; מפלגתם מונה, לדברם, 13,000 חברים ו־2,000 פעילים.

המפלגה הקומוניסטית המסורתית DKP תצטרך, איפוא, להסביר למדריה לא רק את סכנת המאואיזם, אלא גם את הסכנה האורבת אם דבקים יתר־על־המידה בשם המסורתי של המפלגה...

הקומוניסטים היפניים על מדיניות הנשק האטומי

בעוד שמנהיגים של מפלגות קומוניסטיות, המסתמים אווירה של ערב „ועידה עולמית" חדשה במוסקבה, מדברים על ליכוד גובר של התנועה הקומוניסטית — מתגלה, למשל, כי המפלגה הקומוניסטית החזקה ביותר באסיה הלא־סוציאליסטית מחמירה בגישתה אל מדיניות המפלגה הקומוניסטית הסובייטית.

בנאום שנשא במלאת 51 שנה לייסוד מפלגתו אמר קנז'ידו אוארה, כי המפלגה הקומוניסטית היפאנית התנגדה עוד לפני זמן לא רב לטענה, שארצות־הברית וברית־המועצות נושאות שתיהן באחריות למירוץ החימוש בנשק האטומי ובסיתחו. אולם המאורעות האחרונים הביאו לשינוי בעמדה זו של המפלגה הקומוניסטית היפאנית.

„מפלגתנו התייצבה בעמדה עצמאית; היא מתנגדת באופן שאינו מתפרש לשתי פנים לכל מדיניות של משא־ומתן בין ארצות־הברית וברית־המועצות על התנאים להמשך הבעלות על כלי־נשק אטומיים, אשר יוביל, בסופו של דבר, ללגאליזציה של המונופול על הנשק האטומי ולעליונות אטומית של ארצות־הברית. האיסור החלקי של ניסויים אטומיים משנת 1963 והאמנה לאי־הפצת פצצות־אטום משנת 1968 היו תחנות במדיניות זו. תרגילים אלה לא היה בכוחם לכבול את ידי ארצות־הברית או להשפיע על הפסקת החשפת תפרצות בכיוון הגבלתו של מירוץ החימוש האטומי".

נציג הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית היפאנית הדגיש בהקשר זה, כי סין העממית וברית־המועצות אמנם תמכו בעם הוויטנאמי, אבל באותו הזמן גם פתחו בתהליך השוב, אשר בתוקפו ניתנה לארצות־הברית האפשרות להמשיך במדיניות התוקפנית בהודו־סין. אשר לשיחות סאל"ם ולהסכם אודות מניעת מלחמות גרעיניות בין ארה"ב וברה"מ, הרי כל זה אינו מכוון, לדעת המפלגה הקומוניסטית היפאנית, אלא לנסות ולתאם אחדות מירוץ החימוש בתנאי שיוסיפו גם להבא לשלוט על הנשק האטומי.

אנו זוכרים, כי אותן טענות עצמן העלו מפלגות קומוניסטיות רבות, וגם מפלגות קומוניסטיות מזרח־אירופיות ביניהן, בשעה שחרושצ'וב חתם על איסור הניסויים על פני הקרקע ובאוויר, ב־1963. אותה טענה, שהאיסור החלקי שירת, בתנאים הקונקרטיים, את ארצות־הברית, השמיעה כבר אז, למשל, המפלגה הקומוניסטית הרומנית.

בתקופת ברז'נייב, שהמשיך במדיניות זו ופיתח אותה עד כדי „דטאנט", שוב אין שומעים על ביקורת זו, אך ייתכן כי הודעה הנ"ל של המפלגה הקומוניסטית היפאנית תשמח אי־שביעות־רצון גם במפלגות אחרות.

מפלגות

התרוצצות ב„עבודה"

המתרחש במפלגת־העבודה מצביע על משבר עמוק. הנה פירוט של ידיעות, שהופיעו בגליון אחד בלבד של „הארץ" (28 במרס 1974):

אהרון ידלין, מזכ"ל מפלגת־העבודה, הביע הסתייגות מהשתתפות השרים יצחק רבין, חיים בר־לב ואהרון יריב בדיונים של חוג „אתגר". בתשובה לשאלות סופר „הארץ" אמר ידלין, בלי לנקוב בשמות השרים שהשתתפו בדיוני החוג, כי השרים נושאים באחריות קולקטיבית ו„זה לא טבעי ששרים זקוקים לחוג על מנת לצאת נגד משהו. אני לא מבין את התופעה הזאת".

באותו היום גם הודיע מזכ"ל מפלגת־העבודה, ש„השבועון 'אות' נסגר, בגלל הודעות שמסר עורכו על פרישתו הקרובה"... „המערך (דור שתם — המלביה"ר) הודיע גם לרשום על פרישתו הצפויה של השבועון ולאחר שזה נערך לקראת אי־הופעתו, לא יכול היה להדפיסו שוב". דור שתם דוחה את הודעת א. ידלין בהודעה בוטה והצהיר: „אני אגיש נגד אהרון ידלין תביעה על הוצאת דיבה. זהו שקר וכזב. צריך הרבה יותר חוצפה לומר שאני ביקשתי לסגור את העתון".

ואין זה עדיין הכול. ראש עיריית חיפה, ח"כ יוסף אלמוגי, איש רפ"י לשעבר, אמר שיש צורך דחוף לקיים בחירות פנימיות במפלגה על מנת שיהיה ידוע מהי „תעודת־הזהות של כל חבר מפלגה". הוא דרש ביטול הסיעות במפלגת־העבודה וקיום בחירות תוך חודשיים עד שלושה חודשים.

ומהו חוג „אתגר", שעליו יצא קצפו של א. ידלין? חוג זה קיים כשנתיים. הוא הוקם ביוזמתם של קציני־צבא במילואים ואנשי מערכת הבטחון יחד עם אישים בעלי עמדות בעיקר בתחומי המשק. הרכב החוג על ארבעת שרים (כולם אנשי־צבא לשעבר) אינו דבר בת תמים כפי שרוצים להציג זאת ראשי החוג. הנהגת מפלגת־העבודה חוששת שאנשי „אתגר" יביאו לשינוי מוחלט של הנהגת המפלגה. וגם סגירת „אות" אינה תקרית מקרית, אלא היענות לתביעתה של חטיבת רפ"י להשתיק את קולות הביקורת נגד שר־הבטחון משה דיין.

התחששתות במפלגת־העבודה, המאבק הבין־חטיבתי הנעדר כל תוכן רעיוני (אין זהות רעיונית בחטיבת אחדות־העבודה לשעבר בין תומכי גלילי לבין תומכי בן־אהרון, חטיבת מפא"י לשעבר מפולגת בין יונים וניצים ואפילו ברפ"י אין אחדות דעות — עמדתו של ח"כ יצחק נבון רחוקה מזו של שר־הבטחון), היעדר מצע סוציאליסטי ברור, כל אלה הביאו לכך שהאחדות שהוקמה לאחר מלחמת־ששת־הימים הועמדה בסימן של ספק.

נכון הדבר שבשנות ה־70 אינן קיימות מפלגות פועלים המוניות מונוליטיות (הדבר נכון הן לגבי הסוציאליסטים והן לגבי הקומוניסטים. במפלגה הקומוניסטית האיטלקית קיימות, למעשה, שלוש מגמות־סיעות). ובוודאי יש להעדיף מאבק גלוי של דעות על דיונים סודיים בצמרת. אולם, מה שמתרחש במפלגת־העבודה רחוק ממאבק דעות על יסוד קונסנזוס משותף. אפילו אם יש הגזמה בדברי ראש־הממשלה גולדה מאיר ש„מפלגת־העבודה החליטה להתאבד" ובדברים של עקיבא גוברין, מוותיקי תנועת־העבודה, על התפוררות שורותיה, הרי המשך קיומה של מפלגת־העבודה בצורתה הנוכחית הועמד בסימן־שאלה. המפריד בין החלקים השונים במפלגה, מסתבר, עולה על המאחד.

מאחורי הקלעים

ברגל אחת בחוץ...

„ריבוי" — כך מכונה הגוף בן תשעה חברים המנהל את ענייני מפ"ם באורח שוטף. לאחרונה ישב ה„ריבת" של מפ"ם על המדוכה ודן בשאלה המטרידה עתה מאד את צמרת מפלגה זו: מה יהיה גורל ה„מערך"? האם יש תרופה להתפוררותו? האם יש בכלל סיכוי לשקם את הבניין הזה המתמוטט? או אולי צריך לרכז את עיקר המאמץ בשיקומה של מפ"ם? הדברים הם רציניים ביותר. אולי יותר רציניים מכפי שהם נראים על פני השטח.

מפ"ם נמצאת עתה על פרשת דרכים כפי שלא היתה אף פעם מאז הוקם ה„מערך". מסתבר, כי מבין תשעת חברי ה„ריבת" של מפ"ם, ארבעה הגיעו למסקנה נחרצת, כי אין מה לחפש יותר ב„מערך". זהו בניין שאין לשקמו. חמשת האחרים, ובראשם י. חזן, יש להם תקוות לגבי עתידו של ה„מערך". הרוב בצמרת המצומצמת של מפ"ם הוא, איפוא, על חודו של קול. „אנחנו נמצאים כבר ברגל אחת בחוץ..." — אמר אחד מאנשי מפ"ם הקרובים לצמרת.

הלך־רוח קשה זה מצא את ביטויו אף בדבריו של מזכ"ל מפ"ם, מאיר תלמי, בכנישה של הנהלת ה„מערך", שכונסה אחרי זמן רב בהשתתפותה של ג. מאיר. הוא אמר, כי משבר חמור פוקד את אמינות היחסים שבין מפ"ם למפלגת־העבודה. „אם מפלגת־העבודה לא תתאמץ למצוא פתרון מהיר ומתקבל על הדעת, הדינאמיקה של המשברים תפעל גם כאן ותביא לחיסול המערך". בפעם הראשונה יצא דבר הפרספקטיבה של „חיסול המערך" מפיו של נציג הרוב במפ"ם.

יש המלגלגים על כך שהמשבר פרץ דווקא מסביב לדרישת מפ"ם לתיק שלישי בממשלה. אולם, הדברים הם הרבה יותר רציניים מאשר תיק נוסף. אומרים אנשי מפ"ם: לא דרשנו להרחיב את הממשלה, אבל כיוון שהורחבה, אין לקפח בה את מפ"ם דווקא... האמת היא, שגולדה מאיר כבר הסכימה למעשה לשר שלישי של מפ"ם בממשלה. אלא שהיא הודיעה קאטגורית, כי היא רוצה לקבל את יעקב חזן כשר בלי תיק ולא שום נציג אחר של מפ"ם. בשלב זה הודיע י. חזן על סירובו להצטרף לממשלה בשל המצב הפנימי במפלגתו ואילו ג. מאיר, הרגילה להכתיב, איננה מוכנה לצרף מישהו אחר.

פרשה אחרת קשורה באי־כינוסם של המוסדות המרכזיים של ה„מערך" מזה זמן רב. למעשה, אין מוסדות אלה קיימים בפועל. מה שמעניין בכל הפרשה הן ההנמקות של ראשי מפלגת־העבודה לאי־כינוס המוסדות.

מדוע לא כונסה הנהלת ה„מערך"? אומר א. ידלין: „חשבנו שצריך לכנס את הנהלת המערך רק כאשר יש חילוקי־דעות חריפים...".

מדוע לא כונסה המועצה המדינית של ה„מערך"? מסתבר שגולדה מאיר התנגדה לכך בשל „מכת ההדלפות".

מדוע לא כונסה הוועדה הכלכלית של „המערך"? ופה זו לא כונסה בגלל המחלוקת שבין בן־אהרון לספיר.

בינתיים, היתה מלחמה, התקבלו החלטות מכריעות בתחום הכלכלי והמדיני, וכל זה בלי שהמוסדות המרכזיים של ה„מערך" נתנו את דעתם על נושאים אלה. או, במלים אחרות, בלי שראשי המפלגה התייעצו עם ראשי מפ"ם.

עניין נוסף הוא הפעילות המחודשת לשינוי שיטת הבחירות. נראה, כי השבוע, ביום האחרון לפני צאת הכנסת לפגרת הפסח, תובא לדיון טרומי במליאה הצעת החוק של קבוצת חברי כנסת לשינוי שיטת הבחירות. היוזמה עצמה באה מגד יעקובי. בדיונים הפנימיים עם נציגי ה„עבודה" הגדירו אנשי מפ"ם את הפעילות הזאת לשינוי שיטת הבחירות כ„ריצה־אמוק" המכוונת להביא לפירוק ה„מערך". ראשי מפ"ם הבינו, כי התפתחות זו עלולה לשים קץ לכל אפשרות של קיום עצמאי של מפ"ם. על כן הם מתקוממים נגד הפרספקטיבה הזאת דווקא בשעה שהשותפות בתוך ה„מערך" נמצאת בשפל המדרגה. ראשי מפ"ם תבעו, שהנהלת ה„מערך" תקיים דיון מיוחד בשאלת שינויה של שיטת־הבחירות.

„עניין השינוי של שיטת־הבחירות הוא עניין פנימי של מפלגת־העבודה ואין לחדש את הדיון בעניין זה..." — היתה תשובתו של גד יעקובי בפגישה בשבוע שעבר.

בינתיים יזמה מפ"ם התארגנות נגד ההצעה לשנות את שיטת־הבחירות עם ל"ע והמפד"ל במסגרת הקואליציה הממשלתית.

קיצורו של דבר, ראשי מפ"ם תולים מרימים קול באוזני שותפיהם ממפלגת־העבודה. „ממשיכים להתעלם מי מפ"ם כמו בעת אישורו של מסמך גלילי", — קבל מאיר תלמי.

התשובה האופיינית באה שוב מפי גד יעקובי: „אתם חלק מן המערך ואינכם יכולים להציג תביעות לגבי הרכב הממשלה כאילו אתם מפלגה עצמאית...".

אכן, פעמוני האזעקה מצלצלים חזק. מפ"ם הגיעה לשנת ה־12 לקיומה העצמאי בנודם פוליטי. הברירה הניצבת לפניה ושאיננה תלויה ברצון מנהיגיה היא חדה מאד: או להתפורר יחד עם ה„מערך" או לשקם את עצמה מחוץ ל„מערך" ולתרום לגיבושו של שמאל סוציאליסטי חלוצי במפה הפוליטית של ישראל.

אם נכון הוא שמפ"ם נמצאת כבר ברגל אחת בחוץ, עליה להוציא החוצה גם את הרגל השנייה. המשימה היא התייאתה של מורשת תנועת־העבודה והתאמתה לאתגרי זמננו. הצורך הוא לבנות יחד מסגרת פוליטית, שתהיה מסוגלת לקלוט את הנוער המפעיד היוצא מאדישותו הפוליטית. ה„מערך" התגלה ככלי שבור ומשותק, שאיננו מסוגל להוות סכר בפני עלייתו של הימין. ההפך הוא הנכון. ה„מערך" הבאיש את ריחה של תנועת־העבודה וסולל את הדרך לעליית הימין. מנהיגי מפ"ם החלו להבין זאת. אך הם עדיין ממשיכים לירות בליסטראות כלפי שמאל, לא רק מחוץ ל„מערך" אלא גם בתוך מפלגת־העבודה. זהו ביטוי למבוכה ולתחושות ביתחתיות.

איה השמאל של מפ"ם?

ר.ט.

רביעיה

(מתוך משלי קרילוב)

קופה-שובבת,
דוב-בטלן,
חמור ותיש גדול-זקן
אמרו ביום בהיר לשבת
ולערוך במדרבית
קונצרט גדול ברביעייה.

השיגו הלצים תווים מלוא-חופניים,
בטנון, חליל, כינורותיים —
והתיישבו בצל-עצים
על ירק-דשא, להקסים
כל אוזן תחת השמיים.
הדימו הקשתות — הוי, שבר לאוזניים!

"חכו, אחי, חכו" — צועקת הקופה:
"כיצד נוכל לזכות למוסיקה יפה
אם התיישבו סתם בעדר!
בבקשה! אתה, דובון,
שב מול חליל וקח בטנון,
ואנוכי, כינור ראשון —
מול בן-זוגי, לפי הסדר.
אז ירקדו פה, בלי לצון,
הרים ויער כבני-צאן!"

שינו סידרם — אך שוב אין נחת...
— "הכו-נא! אנוכי מצאתי את הסוד" —
מודיע החמור: "נדרש לעשות
אם בשורה אחת נשב כולנו יחד".
שמעו בעצתו: שבו כולם כסוד,
אוי ואבוי, אין כל שיפור!
כאן התלקחה פלוגתה נלהבת,
איך כל נגן צריך לשבת.

לקול המולתם לפתע בא זמיר —
וכל החבורה התחילה להפציר:
"אל נא תחוס על שמץ יגע
ומצא תרופה לזה הפגע:
תן לנו יש הכול: תווים
וגם כלים כל-כך טובים!
רק תלמדנו, איך יושבים".

"ראשית חוכמת ניגון היא אוזן מפותחת,
המעודנת, במחילה,
מאוזנכם הערלה" —
סח הזמיר להם בנחת:
"שבו כרצונכם: אם כך או כך,
מכם תזמורת לא תצמח!"

במערכה נגד שינוי שיטת-הבחירות (1)

הנצחת-שלטון והסחת-דעת

מאת יאיר צבן

נתעודדתי להביא לפני הקוראים משל נפלא זה של קרילוב למשמע ההתנצחויות הרעשניות מסביב לשינוי שיטת הבחירות, כאשר אל חלל נזרקות, כמרשמים לתרופות-קסם, סיסמאות ל„הבראת השיטה הפר-למנטארית", ל„שינוי מהפכני בסדרי הממשל", ל„שידוד-מערכות של המבנה המדיני", ל„התגברות על הניכור בין השלטון לבוחריו" ועוד כהנה וכהנה. ולמשמע שטף-דברים זה, במיוחד כאשר הוא נובע מפיותיהם של אנשים שהם שותפים מלאים לתפישות המדיניות והחברתיות שהביאונו עד הלום, מתעורר החשק לומר להם שוב ושוב, בלשונו של קרילוב: „ראשית חוכמת ניגון היא אוזן מפותחת, המעודנת, במחילה, מאוזנכם הערלה". שהרי, יותר מכול, נחשפה עתה הקבוצה המנהיגה בשלטון הישראלי במלוא אטימותה לקולות חדשים הבוקעים מנבכי נשמתו של העם, של צעיריו, של לוחמיו, בשעה שטחו עיניהם, קודם-לכן, מראות את ענני הסכנה המדינית-בטחונית והחבר-תית-כלכלית המתקשרים בשמינו.

ובלי להתעלם בהוא-זה מחשיבותן של שאלות הכרוכות בסדרי-ממשל תקינים, חובה להקדים ולומר כבר עתה: למדנו מלקחי ההיסטוריה, כי לא אחת נעשו נבלות נוראות על-ידי ממשלים שהתקינות הפורמלית של פעילותם לא הועמדה בסימן-שאלה. משמע — לא פחותה בחשיבותה משאלת תקינותם של סדרי-ממשל, אורחות-מינהל ודרכי-ייצוג, היא שאלת מגמת פניהם של המושלים, מטרותיהם בתחומי מדיניות, כלכלה וחברה.

היעד: "שלטון נצחי"

ויכוחים על שיטות-בחירות ומאבקים לשינויין של השיטות הקיימות התנהלו ומתנהלים לא רק בישראל. לכאורה, מתנהלים הם בהשראתן של יומרות גדולות: „להבראה", „למפנה", „לשינוי מהפכני" וכו' וכו'. למעשה, מתחוללים מרבית השינויים הללו בהשראתם של כוחות פוליטיים מוגדרים, המייחלים להיבנות מהתמורות בשיטה האלקטוראלית כדי לבצר את שלטונם ולהאריך את ימיו. דוגמה קלאסית להתפתחות זו מהווה צרפת, בה הצליח הגוליזם להאריך את חיי-שלטונו באמצעות שינוי שיטת-הבחירות.

מאז ומתמיד נחשדה הנהגת מפא"י — ובן-גוריון בראשה — שלהיטותם להנהיג בחירות אזוריות בארצנו אינה מכוונת, אלא להפוך את שלטונה ל„שלטון נצחי", על-ידי הפיכת מיעוט בעם לרוב גדול בכנסת. עתה, הם מתפנה מקום לחשש נוסף: החרפת-המתח של המאבק לשינוי שיטת-הבחירות נועדה, ע"י חלק מיוזמיו, לבצע „תרגיל צימאפי" של הסחת-דעתו של הציבור מנושאים, שהללו מעדיפים שלא יעסקו בהם.

אין פלא, אפוא, שכאשר גואה וסוערת הביקורת הציבורית נגד ה... בתביעה לפיטוריו, דווקא חסידו המושבע, גד יעקובי, הוא-הוא הלוחם ... למתיחה מיידית של הדיון בכנסת בהצעתו הידועה לשינוי שיטת-הבחירות. אין פלא, שגם אחדים, שאינם נמנים דווקא עם חסידי דיין, נותנים יד ל... זה, שעה שהארץ והחברה הישראלית נתונות בעיצומו של משבר שלא ... דוגמתו בעבר. הללו מקווים, כי העיסוק האינטנסיבי בשאלת שינוי שיטת הבחירות ידכך את עוצמת הלחץ הציבורי על נקודות רגישות במערכת השלטונית ובמדיניות-הפנים-והחוץ הנקוטה בידה. לאלה גם לאלה מצטרפים לא מעטים, תמימי-דרך וישרי-לב, אשר מתוך כמיהה כנה ועזה לתמורות חיוביות בחברה הישראלית הגיעו למסקנה, המוטעית לדעתי, כי ה... שבאליה הוא שיטת-הבחירות היחסית ועקירתו של קוץ זה היא שת... את האורגאניזם ותפרוץ נתיב להתחדשות חברתית בישראל.

דומה, שהגענו לשעה כה שההתמודדות בחזית זו עומדת בפני הכ... תובעי השינוי פתחו בסערת-מיתקפה חדשה, בתופים ובמצילתיים, כ... מנצלים את המבוכה השוררת בציבור ועוד יותר מכך — את רגשי ה... הבוז והזעם כלפי ההנהגה הנוכחית, הנחשפת בדבקותה לכיסאות ... מידה שהיא ויתרה על דבקותה בערכים ובעקרונות, בשמם התיימרה ל... במשך שנים רבות.

מאידך-גיסא, המערכה הדפנסיבית של שוללי השינוי מתנהלת ב... תיים, בבבוייש, כמעט במחתרת. מאחר שבארצנו גוברים לא פעם ... האופנה על אלו של השכל-הישר, נוצר מצב ש„אדם הגון" מתבייש ל... לרחובה של עיר ולהכריז בריש גלי, כי הוא נמנה עם שוללי השינוי ... בחותמה של אווירה אפולוגטית-מתנצלת, נולדות וצצות הצעות-... חדשות לבקרים, שהרי — אומרים הללו — לצאת נגד השינוי אי-אפ... לשחות נגד הזרם הסוחף — מן הנמנע; הבה נצטרף, איפוא, אל ... התובעים שינוי השיטה הקיימת ונתחכם להם: שינוי — כן! אבל טיב השי... — על כך נתדיין, נתווכח, ניאבק!

אולם, בל נקדים את המאוחר. כדי לבחון באורח יסודי, שיטתי ומ... את טענותיהם של תובעי השינוי ומתנגדיו, נברר ראשית-לכול מה ה... ההצעות העומדות לדיון ומה טיבן.

3 הצעות לשינוי שיטת הבחירות

ההצעות לשינוי שיטת-הבחירות, המונחות עתה על שולחן-הכנסת, ... שלוש במספר:

1. ההצעה להנהגת שיטת בחירות אזוריות-רוביות, המוגשת על-ידי חה"כ יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית).
2. ההצעה להנהגת שיטת בחירות מעורבת, לפיה ייבחרו רוב חברי הכנסת בבחירות אזוריות-יחסיות ומיעוטם — בבחירות ארציות יחסיות, המוגשת על-ידי 13 חברי-כנסת ממפלגת-העבודה ו... קרויה על-שמו של חה"כ גד יעקובי.
3. ההצעה להנהגת שיטת בחירות „אזוריות, אישיות, יחסיות" ... לבת בשיטת „הקול הנייד", המוגשת ע"י חה"כ כהן מא... (התנועה להגנת זכויות האזרח).

השיטה האנגלית

הצעתו של חה"כ יגאל הורביץ היא הנאמנה ביותר לרצונו המקורי של דוד בן-גוריון, מי שנודע כלוחם ותיק ובלתי-מתפשר לשינוי השיטה הנהוגה בארצנו, בשמגמתו המוצהרת היתה: חיסול הפיצול המפלגתי הקיים ... מעבר לשיטה דו-מפלגתית או תלת-מפלגתית; ייצוב השלטון.

לפי שיטה זו תחולק הארץ ל-120 אזורי בחירה, כאשר בכל אזור ייבחר לכנסת נציג אחד מבין כל הנציגים שיציגו את מועמדותם באזור זה, אם בשם מפלגתם ואם באורח אישי ובלתי-תלוי. ייבחר אותו נציג, אשר יקבל במספר קולות רב יותר, מזה שזכה בו מועמד אחר כלשהו, בין אם זכה ברוב-קולות מוחלט באזורו, בין אם זכה ברוב יחסי.

שיטת-בחירות זו קרויה שיטה אזורית-רובית, או „השיטה האנגלית".

השיטה המעורבת

הצעת-החוק של חה"כ גד יעקובי מתיימרת להתבסס על העקרון של הייצוג היחסי, אך להפעילו הלכה-למעשה — רובו במסגרת אזורית ומיעוטו במסגרת ארצית.

לפי ההצעה תחולק הארץ ל-18 אזורי-בחירה ובכל אחד מהם ייבחרו 5 חברי-כנסת. במסגרת הבחירה האזורית ייבחרו, איפוא, לכנסת סך-הכל 90 חברי כנסת. 30 חברי הכנסת הנותרים ייבחרו בשיטה הארצית-היחסית הקיימת.

כל רשימה רשאית להגיש רשימה ארצית (של 30 מועמדים) ורשימה אזורית, בכל אזור שתרצה (ובה 6 מועמדים). סדרי הגשתן של הרשימות קבועים בהצעת-החוק. רשימה מסויימת יכולה להתמודד באזור אחד בלבד או במספר מועט של אזורים, בלי להתמודד כלל במישור הארצי. מאידך-גיסא, יכולה רשימה אחרת לבחור לעצמה את שדה-ההתמודדות במישור הארצי בלבד, בלי להגיש רשימת-מועמדים באף אחד מאזורי-הבחירה.

ההצבעה תיערך בשתי מעטפות נפרדות: האחת — ל„פתק ההצבעה המיועד לבחירות הארציות; השנייה — לפתק ההצבעה המיועד לבחירות באזור.

עם תום ההצבעה יתחיל מניין הקולות בשני המישורים — הארצי והאזורי.

במישור הארצי: ישתתפו בחלוקת 30 המנדטים ה„כלל-ארציים" אותן רשימות שתשגנה לפחות 3% מהקולות הכשרים. שיטת חלוקת המנדטים תתנהל כפי שהיא מקובלת כיום בארץ, ע"י קביעת מודד למנדט וחלוקת המנדטים העודפים על-פי שיטת באדר-עופר.

במישור האזורי: ישתתפו בחלוקת 5 המנדטים של האזור רק אותן רשימות שתשגנה לפחות 13.3% מהקולות הכשרים באזור. חלוקת המנדטים במסגרת כל אזור תתנהל גם היא בשיטה המקובלת כיום בארץ, ע"י קביעת המודד למנדט וחלוקת המנדטים העודפים באזור על-פי שיטת באדר-עופר.

השיטה המעורבת-ה"ניידת"

הצעתו של חה"כ כהן מואב היא שיטה מורכבת ביותר ויש עימה יומרה גדולה: להספיק מן „העקרון האזורי-אישי" את מירב יתרונותיו בלי לפגוע בעקרון המקובל של הייצוג היחסי. שיטה זו הוצעה, ביסודה על-ידי פרופ' שמואל קניאל, שנודע בתרומתו החשובה למאבק נגד קנוניית באדר-עופר.

לפי הצעה זו תחולק הארץ ל-24 אזורי בחירה, כאשר בכל אזור-בחירה ייבחרו עד 5 חברי-כנסת. כל רשימה, המתמודדת בבחירות, תציג רשימה ארצית ורשימות אזוריות. בכל אזור יכלול פתק-ההצבעה את שם הרשימה ואת מועמדי המפלגה באזור (עד 5 מועמדים), בסדר שנקבע ע"י הנהלת המפלגה. הבוחר, לאחר שהחליט באיזו מפלגה הוא בוחר, רשאי ליטול את פתק-ההצבעה של אותה מפלגה ולשנות בו את סדר-המועמדים, לפי טעמו.

בתום תהליך ההצבעה מתחיל תהליך ספירת הקולות, הן במישור האזורי והן במישור הארצי: ראשית-כול מסכמים את מספר הקולות הכשרים שאספו הרשימות השונות בארץ כולה ובהתאם לשיטה המקובלת קובעים את המודד למנדט (מספר הקולות הכשרים מחולק ל-120). לאחר-מכן ניתן לקבוע כמה מנדטים זכאית כל רשימה לקבל בהיקף כלל-ארצי (כאילו היו הבחירות מתנהלות בשיטה הארצית-היחסית המקובלת כיום).

בשלב זה מתחיל התהליך של סיכום הקולות וחלוקת המנדטים באזורים השונים. בכל אזור, שבו קיבלה רשימה מסויימת מספר קולות שמעל למודד, היא תקבל מנדט אחד לפחות. אם קיבלה מספר קולות כפול מהמודד — תקבל שני מנדטים, וכן הלאה. לאחר שיחולקו המנדטים השלמים לרשימות השונות באזורים השונים, יישארו קולות עודפים ומנדטים שלא חולקו. אותה רשימה שלרשותה העודף הגדול ביותר (מכל האזורים ובהשוואה לשאר הרשימות) תקבל מנדט נוסף באותו אזור, בו קיבלה את העודף הגדול ביותר, אך הדבר ייעשה בשני תנאים: א. אם אותה רשימה לא עברה את מספר המנדטים שהוקצב לה בחישוב הארצי; ב. אם באותו אזור עדיין לא חולקו כל חמשת המנדטים.

אחרי בדיקת העודף הראשון בגודלו, בודקים את העודף השני בגודלו וכן הלאה, באותה שיטה: מקפידים על כך שהרשימה לא תחרוג ממה שמגיע לה בחישוב ארצי ועל כך ששום אזור לא ישגר לכנסת יותר מחמישה נציגים. אין מתחשבים, בשלב זה, בעודפים שהם קטנים ממחצית המודד.

עתה, כאשר חולקו כבר מרבית המנדטים, מועברים עודפי הקולות שנותרו ל„קופה הארצית" ומחלקים את שארית המנדטים בהתאם לרשימות הארציות.

לאחר שמתברר כמה מנדטים תקבל כל רשימה בכל אחד מאזורי הבחירה וכמה מתוך הרשימה הארצית, נותר לקבוע — מי יהיו נציגיה של אותה רשימה בכל אזור. כאמור, מאפשרת שיטה זו לבוחר לשנות בפתק ההצבעה את סדר-עדיפותם של המועמדים השונים. הקביעה הסופית של המועמדים שנבחרו תיעשה על-פי שיטת „הקול הנייד", שיטה זו הומצאה, במאה הקודמת, על-ידי הייר באנגליה וע"י אנדראה בדנמרק והיא נהוגה כיום באירלנד ובאוסטרליה. מפאת סיבוכה המתמטי של השיטה, נימנע מהסברים מפורטים. נאמר רק זאת: שיטה זו מבטיחה, כי למרות העדפתם של הבוחרים ברשימה מסויימת, בין מועמדיה באזור נתון, יש השפעה מכרעת על בחירתם של המועמדים באזור.

חסידיה של שיטת-בחירות זו, „שיטת קניאל", מונים בה, בין השאר, את היתרונות הבאים:

א. היא שומרת על ייצוגן הפרלמנטרי של הרשימות הקטנות.

ב. היא מאפשרת לבוחרים להשפיע לא רק על חלוקת הייצוג בין הרשימות השונות, אלא גם על קביעתם האישית של הנבחרים.

ג. בלי לפגוע בעקרון הארצי-היחסי, משולב כאן גם העקרון האזורי, המאפשר קשר ישיר יותר בין הנבחר לבוחריו.

ד. השיטה מאפשרת לחבר-כנסת לעמוד על דעתו בשאלות הנראות לו עקרוניות או מצפוניות, מתוך תקווה שאם מפלגתו תנסה להעניש אותו ולא תכליל אותו ברשימתה בבחירות הבאות, יוכל הוא עצמו לחזור לאזורו ולהציג עצמו לבחירה במעמד בלתי-תלוי. כן תאפשר השיטה לאנשים בעלי-שם בתחומים שונים (מדע, תרבות וכו') להציג את מועמדותם באזור מגוריהם כרשימה אישית.

ה. היות שכל רשימה תקבל כלאו-הכי מספר מנדטים כללי, כפי שמגיע לה בחישוב ארצי, לא תידחקנה הרשימות הגדולות לחלוקה שרירותית ומעוותת של האזורים (כפי שצפוי הדבר בשיטות האזוריות האחרות).

***

למרות השוני הרב בין שלוש השיטות המוצעות יש להן מבנה משותף כפול: שלושתן משלבות במסגרתן, כל אחת על-פי דרכה, את המומנט האזורי, ושלושתן משלבות במסגרתן את המומנט של הבחירה האישית.

קו-מפריד עקרוני עובר בין „השיטה האנגלית", המתעלמת לחלוטין מהעקרון של הייצוג היחסי לבין „שיטת קניאל" המתיימרת לדבוק בעקרון זה בנאמנות. „שיטת יעקובי" אינה אלא שעטנז בין שתי השיטות, היא טוענת למיזוג יתרונותיהן של שתי השיטות הקודמות, האזורית והיחסית, אך יש יסוד להנחה, שמבעד לטענה זו מסתתר תכסיס-פשרה: שעה שהסיכויים לזכות בתמיכה להצעה האזורית-הרובית הטהורה („השיטה האנגלית") הם קלושים והיא עלולה לעורר זעם וביקורת בציבוריות, תדוכא ההתנגדות הצפויה אם ירוכו התוצאות באמצעות „השיטה המעורבת".

עיוות רצונם של הבוחרים

הטענה כבדת-המשקל ביותר נגד „השיטה האנגלית" היא טענת עיוות רצונם של הבוחרים. בשיטת-בחירות זו אין גבול, להלכה לפחות, לתוצאות אבסורדיות. נניח שבאזור פלוני באנגליה השתתפו בבחירות 100,000 בוחרים, ועל קולותיהם התחרו 5 מועמדים. מועמד א' זכה ב-20.100 קולות; מועמד ב' זכה ב-20.050 קולות; מועמד ג' — ב-20.000 קולות; ד' — כ-19.950; ו-ה' — ב-19.900 קולות. לפרלמנט ייכנס רק מועמד א' שזכה בסך-הכל ב-20,1% מכלל הקולות. 79.900 קולותיהם של בוחרים כשרים — הלכו לטמיון, באשר לא הובאו כלל בחשבון במניין חלוקת המנדטים.

כמובן שזוהי דוגמא קיצונית למה שמאפשרת השיטה האנגלית. אולם אבסורדים וקוריוזים לא מעטים סיפקו בכך ולא אחת, תוצאות הבחירות הממשיות שנערכו באנגליה. זה עתה היינו עדים בה למערכת בחירות דרמאטית. השאלות העיקריות שעמדו להכרעה היו כרוכות ונגעו בעיקרן בנושאים כלכליים (בעיית שכר בכלל ושכר הכורים במיוחד, שאלת השוק המשותף ועוד). שימו-לב לטבלה הבאה, המשווה את תוצאות הבחירות (בקולות, באחוזים ובמנדטים) ב-1970 לאלה של 1974:

המפלגה	בחירות 1970	בחירות 1974
לייבור	12.141.676 קולות 42.9% 287 מנדטים	11.657.461 קולות 37.2% 301 מנדטים
שמרנים	13.106.965 קולות 46.4% 330 מנדטים	11.916.319 קולות 38.1% 296 מנדטים
ליברלים	2.109.268 קולות 7.5% 6 מנדטים	6.056.713 קולות 19.3% 14 מנדטים
אחרים	900.473 קולות 3.2% 7 מנדטים	1.679.669 קולות 5.4% 23 מנדטים

הפרדוכסים האלקטורליים שסיפקה לנו באן אלביון הם משעשעים למדי: הלייבור הפסיד כחצי מיליון בוחרים ו-5.7%, אך קיבל תוספת של 14 מנד-טים. השמרנים קיבלו ב-260 אלף קולות (אחוז אחד) יותר מהלייבור, אך 5 צירים פחות מהלייבור. המפלגות הקטנות הגדילו את האחוז שלהם כ-70% אך את מספר ציריהם ב-230%! הלייבור „שילם" עבור כל ציר כ-39 אלף קולות; השמרנים — ב-40 אלף; ואילו המפלגות הקטנות — ב-73 אלף. אך כל אלה מחווירים לעומת המחיר ששילמה המפלגה הליברלית — 433 אלף קולות עבור כל מנדט שקיבלה.

כדי להבין עד כמה מר הוא גורלה של „המפלגה השלישית" באנגליה, כדאי להשוות את התוצאות שהשיגו הליברלים השתא לאלה שהשיגו בבחי-רות 1951. אז, ב-1951, קיבלו הם תמורת 2.4% מהקולות — 5 מנדטים. השנה הגדילו את האחוז שלהם פי 8 אך את מספר נציגיהם רק פי 2.8!

באותה שנה, ב-1951, זכתה מפלגת הלייבור ברוב קולות והגיעה לאחוז הגבוה ביותר שהשיגה מעודה — 49%. למרות זאת זכתה המפלגה השמרנית, שקיבלה פחות קולות, ברוב המוחלט של המנדטים.

ציניקנים יאמרו לבטח, כי ידה הנוקמת של ההיסטוריה בדבר: שכן לפני 68 שנים, בבחירות שנערכו באנגליה ב-1906 קיבלו היוניוניסטים (השמרנים) 44% מכלל הקולות, אבל רק 28% מן הצירים, ואילו הליברלים, שלפי חלקם היחסי בקולות היו זכאים ל-68 צירים, קיבלו 256!!

נראה עתה כיצד מסתלף רצון-הבוחרים, בשיטה האנגלית, בתחום גיאו-גרפי מוגדר יותר. לפנינו תוצאות הבחירות לפרלמנט ב-1945 במזרח-לונדון (בטור השמאלי הבאנו, לשם השוואה, את מספר המנדטים שכל רשי-מה היתה זכאית לה לפי הייצוג היחסי):

(סוף בעמוד 15)

מוקד בכנסת השמינית

העלייה נמצאת בירידה

להפוך את ישראל לאתגר לדור היהודי הצעיר בעולם

על כל המשברים הפוקדים את הארץ מתווסף גם משבר העלייה וקליטת העולים. תהליך הריכוז הטריטוריאלי של העם היהודי בישראל משתבש באופן חמור. בעקבות מלחמת יום-הכיפורים החמיר המצב עוד יותר. ישראל, על משטרה החברתי היוצר פערים, על כלכלתה הקפיטאליסטית, על מחדלי ממשלתה — איננה אתגר מושך, בפרט לא לדור היהודי הצעיר בארצות המערב, המתקומם נגד כל אלה בארצותיו. גם בברה"מ מתייאשים השלטונות מקשיים בישראל כדי לנמות ולבלום את ההתעוררות הלאומית של היהודים שם. לצורך זה מכתב מישראל יעיל כמה מונים ממאמרי השמצה ב„פראבדה". שלא לדבר על התופעות של ירידה ונשירה.

לנוכח ידיעות על ירידת מאות משפחות עולים, שהגיעו מברית-המועצות ומדרום-אמריקה, ביקש מ. פעיל לדעת, מה בכוונת הממשלה לעשות כדי למנוע את ירידת משפחות העולים החדשים והוותיקים מ-ישראל?

בהתייחסו לבעיה ספציפית של ירידת 30 משפחות עולים מאשדוד מאז חודש ינואר, אמר שר-הקליטה החדש, ש. רוזן, כי יש בכוונתו לעשות פעולה נמרצת לשיפור תהליכי הקליטה והטיפול בעולים. תוגבר הפעולה המשותפת עם כל הגורמים המקומיים להעלאת רמת השירותים המוניציפליים והקליטה החברתית, בן מוקמת במשרד-הקליטה יחידה מיוחדת לטיפול בקשיי קליטה ומניעת ירידה.

בין הסיבות לירידת עולים מאשדוד מנה חוסר תנאי דיור ורמת שירותים בלתי-מספיקים, בולל רמה בלתי-מספקת של שירותי תרבות, וכן בעיות של פרנסה ותעסוקה מתאימה.

מהו, בעצם, היקף הבעיה?

מסתבר, כי עד כה נרשמו לעלייה בברית-המועצות כ-200 אלף יהודים. מהם הגיעו כבר ארצה כ-80 אלף. לאחרונה הואט קצב העלייה מברה"מ ועדיין לא ברור אם זו תוצאה מקשיים שמערימים השלטונות הסובייטיים או תוצאה מן הקשיים של קליטת העולים בארץ, או תוצאה משני הגורמים גם יחד.

אשר להיקף הירידה של עולים מברית-המועצות, מסר השר רוזן, כי 4% מעולי ברית-המועצות, שהגיעו ארצה משנת 1960 ועד להרחבת העלייה בשנת 1971, ירדו מן הארץ. מעולי 73—1971 ירדו מהארץ תוך שנה 2% וכעבור שנתיים 3%. זהו אחוז הירידה הנמוך ביותר בהשוואה לשאר ארצות העלייה. על כך יש להוסיף מספר הנושרים בווינה, אשר גדל בשנה האחרונה והגיע מעל ל-1,400 נושרים, המהווים כ-4% מכלל העלייה בשנה זו. זהו גידול ניכר בהשוואה לשנה הקודמת.

יצוין, כי בעיות העלייה וקליטתה העסיקו את הכנסת לא פעם וסביר שיעסיקוה בעתיד. בהסכמה כללית התקבלה הצעתו של חה"כ צבי גרשוני („המערך") על בעיות העלייה של יהודי המערב וקליטתם. בהזדמנות זו השמיע שר-הקליטה החדש סקירה מאלפת על בעיות העלייה בשעה זו, בפרט לגבי המערב.

לאחר מלחמת-ששת-הימים חלה התעוררות בעולם היהודי, שלוותה בגידול משמעותי של העלייה מארצות המערב. ב-1968 הגיעו ל-19 אלף עולים מארצות המערב; וב-1969 — ל-23 אלף עולים מהמערב; בשנת 1973 חלה ירידה, ל-13 אלף עולים מארצות המערב. היה פה תהליך מודרג של האטה בעלייה.

ארץ העלייה הראשונה, בה השתנתה המגמה, היא צרפת, שזו ארץ העלייה העיקרית ממערב-אירופה. העלייה מצרפת הגיעה לשיאה בשנת 1969 — מעל 5,000 עולים — ומאז היא מצויה בירידה מתמדת והגיעה ל-1,500 בשנה האחרונה. הגורם העיקרי לשינוי זה הוא חוסר התאמה של העלייה עם תנאי החיים בישראל. מרבית העולים מארץ זו היו צעירים בודדים או משפחות גדולות. המשפחות הגדולות זקוקות לתמיכה מן המדינה בשיעורים ניכרים ובאופן שאיפשר להן מחיה בכבוד; ואילו בישראל חסרה מערכת כזו.

העלייה מארצות-הברית ומקנדה הגיעה לשיאה בשנת 1971, ומשנת 1972 היא מצטמצמת והולכת. הרגיעה בערים וסיום מלחמת וייטנאם תרמו להרגשת בטחון רבה יותר בארצות-הברית, ואילו תנאי הקליטה בישראל נעשו קשים יותר ויותר. מחירי הדירות המאמירים, קשיים בקליטה בעבודה, האווירה שאינה תמיד אוהדת שהשתררה בציבור בנגד מתן הקלות לעולים, אי מציאת דרכי קליטה לעולים הבודדים, המהווים כמחצית מכלל העלייה מארץ זו — כל אלה תרמו להקטנת העלייה.

מסתבר גם, כי שיעורי הירידה מהארץ אצל עולי המערב גבוהים יותר משיעורי הירידה בין שאר העולים. שיעורי הירידה גבוהים מאוד בתום השנה הראשונה לעלייה ארצה והולכים וקטנים במרוצת השנים הבאות. בשנת תשל"ד ירדו בתום השנה הראשונה 10%; בתום השנה השנייה — 0% נוספים. זאת אומרת, קרוב ל-80% ירדו.

שר-הקליטה הסביר בהרחבה בפה בעיית המטריצות לקליטת העולים. קיימת הבעיה של עבודה מתאימה לעולים אלה, שמרביתם בעלי השכלה גבוהה. הנסיון להסב את מקצועם איננו פתרון מעשי ויש בו כדי להרחיק מן העלייה אותם עולים שאינם מוכנים לנטוש משלח-יד בו עסקו ולמענו רכשו ידע. על כן, לא רק שיש להתאים את העולים לארץ, אלא יש גם להתאים את הארץ לעולים. דהיינו, יש לפתח את המשק בהתאם לסובבת של העלייה, הן מן המערב והן מן המזרח, רובה בעלת השכלה גבוהה, וליצור תשתית איתנה לתעסוקת העולים.

בצדק ציין ש. רוזן, כי יש לדעת שהעם היהודי בתפוצות חי בתנאי רווחה יחסית, הן במערב והן במזרח. לא תהיה קליטה, אלא בתנאי רווחה יחסית ולא נוכל לחזור עוד לסטנדרטים של שנות ה-50. מחקרים שנערכו מציינים, כי 80% מעולי המערב ו-80% מעולי אירופה המזרחית משיבים, כי הורידו את רמת-חייהם עם עלותם ארצה, אם במעט ואם בהרבה. על כן, התנאים של קליטת העלייה חייבים להיות מותאמים.

אין ודאות, כי התקופה שלאחר מלחמת יום-הכיפורים תלווה התעוררות מחודשת בתחום העלייה. ברור, שהאווירה של מועקה והמיסבול אינה מוסיפה כאן. כשם שהסיכוי להסדר מדיני ושלום יש בו כדי לעודד עלייה.

נדמה, כי רק ישראל אחרת מזו שהתפתחה בשתי עשרות השנים האחרונות, ישראל צודקת ויפה, ישראל מתוקנת של שוויון חברתי ולאומיות יכולה להיות מושכת כדי לעלות אליה. הכנסת, שעה שתדון בבעיות העלייה, תהיה חייבת לתת דעתה על כך.

לכל תשובה — שאלה

על מה לא השיב שר-האוצר?

אגי מספקפק אם היקף הבעיה הוא כה גדול כפי שפורסם", — אמר שר-האוצר, פ. ספיר, לחברי-הכנסת (מ. פעיל, ה. זיידל וא. לבנבראון), אשר הגישו לו שאילתות בעניין היקף ההלוואות הבלתי-צמודות שהממשלה מעניקה לבעלי-הון בריבית נמוכה ולמועד ארוך ואשר משמשות נושא למחלוקת רצינית בין הממשלה לבנק ישראל.

בתשובתו מסר ספיר, כי היקף האשראי המכוון היה בסוף 1973 4.5 מיליארד ל"י, מתוך 8.8 מיליון אשראי לציבור. במלים אחרות, יותר ממחצית מכלל האשראי בארץ ניתנה לבעלי-הון בתנאים מוסדרים, ועל כך הביע שר-האוצר ספקפוק אם היקף הבעיה הוא כה גדול כפי שפורסם"...

על כל פנים, בהשיבו לשואלים אמר פנחס ספיר, כי הוא מוכן בכל-זאת לבדוק את גובה הריבית של הלוואות אלה, הנעה בידוע בין 6 ל-9 אחוזים. אך גם לכך יש לו סייג: „העקרון המחייב להנחות אותנו הוא ששינוי הריבית אסור שימנע השקעות שהן עתה חיוניות למשק יותר כאשר אי-פעם".

אגב, על שאלה אחת לא השיב שר-האוצר. היתה זו משאלתו של חה"כ מ. פעיל לדעת:

„באיזו דרך מבטיחה הממשלה שהאשראי שהיא נותנת אכן ישמש למטרה, אשר לשמה נועד — ולא יבוזבז בעסקות ספקולטיביות?"

נראה שלא היה זה מקרה שדווקא בשאלה זו לא נגע השר בכלל...

אין "שמיטה" — יש רק דחייה

הדוס לא תימצא דרך נאותה להתקין סידורי „שמיטת ריבית" לחיילים המשרתים במילואים למשך תקופת שירותם הפעיל, ולצרף את סעיף „שמיטת הריבית" לחוק החיילים המשוחררים? — שאל גם „מוקד" את שר-האוצר. העניין הטריד גם את איש המערך חה"כ מ. שחל.

תשובתו של פ. ספיר היתה „יבשה": שר-הבטחון התקין „תקנות הארכת מועדים (הסדרים לפירעונם של תשלומים נידחים), תשל"ד—1974". בתקנות אלה נאמר, ששיעור הריבית בשל הארכת מועדי פירעונם של תשלומים נידחים יהיה בשיעור הריבית שנקבע בהסכם שלפיו מגיעים התשלומים.

במלים אחרות, „שמיטה" אין, יש רק דחייה...

ספסרות בדם

אגב, גם לזה הגענו. יש כבר שוק ספסרי למנות דם. מי שנזקק למנת דם לצורך טיפול או ניתוח, יכול לקנות את המנה תמורת כמה מאות ל"י.

שר-הבריאות, ו. שמטוב, אשר השיב בעניין זה לשאילתא של חה"כ הלל זיידל (ליברלים עצמאיים), אמר, כי "הגיעו לאוזנינו שמועות על תשלומים של —.200 לירות למנת דם. אולם מאחר שאין ברגע זה חוק האוסר זאת, לא נבדקו השמועות. לפני זמן-מה מונתה על-ידי ועדה, שעליה להציע דרכי טיפול בכל נושא הדם במדינה. הוועדה תיתן דעתה גם לסוגיה זו".

אם נוצר בארץ מקצוע חדש — בצד "מוצצי דם" גם "ספקי דם"?!

הערכה ל"מלאכים בלבן"

נתקבלה הצעת "מוקד" לבדוק האפשרויות לגיוס בנות דתיות לשרת בבתי-חולים

„לבדוק את האפשרות ולפעול לגיוסן של בנות לעבוד בבתי-החולים, תוך הבטחת תנאים שיאפשרו גם לבנות הדתיות לשרת תוך שמירה על אורח-חיים דתי". — זהו סעיף אחד מתוך 12 הסעיפים של ההחלטה, בה סיכמה הכנסת את הדיון על המחסור באחיות בבתי-החולים. העניין הועלה בדיון ע"י חה"כ מאיר פעיל ונכלל בסופו-של-דבר בהצעת-סיכום משותפת של סיעות ה„מערך", המפד"ל, ל"ע ו„מוקד".

אחרי דיון עניני במליאת הכנסת בנושא כאוב זה של מחסור ב„מלאכים בלבן" בבתי-החולים, אושרה הצעת-סיכום של הסיעות הנ"ל, שהובאה ע"י חה"כ ש. ארבלי-אלמוזלינו. בין היתר נאמר בהחלטה שנתקבלה, כי —

- הכנסת סבורה שעל הממשלה לבדוק יחד עם הסתדרות האחיות את האפשרויות לשפר את תנאי העבודה והשכר של האחיות.
- יקוצר יום-העבודה ושבוע-העבודה של האחות ויועמד על המתכונת הנהוגה.
- הכנסת רושמת לפניה בסיפוק את הודעת שר-הבריאות שהושג הסכם בין המעסיקים לבין הסתדרות האחיות על קיצור יום ושבוע העבודה של האחיות.
- יינתנו הקלות במס-הכנסה ובמיוחד הקלות משמעותיות לעובדות שעות נוספות, במשמרות, בשבתות ובחגים.
- יובטחו תנאים לקידומן המקצועי של האחיות ותינתן אפשרות של השתלמות ורכישת השכלה אוניברסיטאית לאחיות המסוגלות לכך.

רוב זעום מנע דיון בערעור „מוקד" על תוצאות הבחירות בקרב החיילים

על הסף נדחה ערעור סיעת „מוקד", על תוצאות הבחירות לכנסת ה-8 בקרב החיילים, ע"י רוב בוועדת-הכנסת, שהתבסס על 6 חברי ה„ליכוד", שאליהם התווספו שני חברי ה„מערך" (חה"כ שושנה ארבלי-אלמוזלינו וחה"כ אברהם זילברברג) ושני ח"כ מסיעות דתיות (חה"כ קלמן כהנא וחה"כ פנחס שיינמן). בעוד שני חברי ועדה נמנעו (חה"כ יוסף שריד, „מערך", וחה"כ יצחק גולן, ל"ע) ושני חברי „מערך" שנכחו בישיבה לא השתתפו בהצבעה. חה"כ אברהם לבנבראון (רק"ח) הצביע בעד הצעת הדחייה.

באורח זה מנע ה„ליכוד" דיון עניני בפרשה החשובה והחמורה, שטרם היתה כמותה בתולדות הבחירות לכנסת.

מן הראוי להדגיש, כי היועץ המשפטי לממשלה, שייצג את יו"ר ועדת-הבחירות המרכזית ואת שר-הפנים, הביע את דעתו, כי על-אף שהוא חולק על המערערים, הוא מסכים לדיון לגופו של הטענות שנכללו בערעור.

ערעור סיעת „מוקד", שהוגש ע"י חה"כ מאיר פעיל ועו"ד מאיר לם, נסב בעיקר על הנקודות הבאות:

א. השתתפות קצינים בכירים בסדיר (אריאל שרון ואהרון יריב) במועמדים ברשימות לכנסת ובתעמולת הבחירות.

ב. פגמים חמורים בספירת קולות החיילים ומניעה שרירותית מהסיעות הקטנות לשגר משקיפים.

יצוין, כי נימוקי הדחייה טרם סוכמו ע"י ועדת-הכנסת, שהחליטה למנות מתוכה ועדה מצומצמת כדי לנסחם.

חה"כ מאיר פעיל מתכוון לפנות ליו"ר הכנסת בבקשה למצוא דרכים להעלות את הנושא בפני מליאת-הכנסת.

לא יודעים להפסיד

בשבוע שעבר, בדיון על ההסתייגויות לתיקון בול-בטחון על חשבונות של צריכת חשמל, התקבלה ההסתייגות של האופוזיציה, ששיעור בול-הבטחון יהיה 10 אחוזים מחשבונות החשמל ולא 15 אחוז, כהצעת הממשלה. משום, אנשי ה„מערך" והקואליציה לא נכחו כולם באולם המליאה ובהצבעה בקריאה שנייה התקבלו שתי ההסתייגויות בהפרש של שני קולות.

הסיפור מתחיל בעת שב-20 בינואר הועלו תעריפי החשמל בארץ. קבעה אז ועדת-הכספים של הכנסת, שאין לגרום כתוצאה מכך גם להעלאת הכנסות האוצר מבול-בטחון ולכן הוצע להוריד את שיעור בול-הבטחון מ-20 אחוז ל-15 אחוז. חה"כ י. פלומין וג. פת מן „הליכוד" הציעו לצמצם עוד יותר את שיעור מס-בולים ולהעמידו על 10 אחוזים בלבד, לאחר שתעריפי החשמל הועלו לאחרונה בשליש. בקיצור, בהצבעה התקבלה הסתייגות זו חרף הדחייה שדחה אותה יו"ר ועדת-הכספים של הכנסת, י. קרגמן.

אנשי האוצר לא השלימו עם המפלה. ראשית חוכמה: יו"ר ועדת-הכספים ביקש שהקריאה השלישית, היינו האישור הסופי של החוק, יידחה לשבוע הבא. זאת בניגוד לנוהג הקיים, שהקריאה השנייה (הצבעה על ההסתייגויות המפורטות) והקריאה השלישית (האישור הסופי הכולל של החוק) באות בזו אחרי זו בסמוך. יתירה מזו, מכיוון שלא להסתכן במפלה דומה בשל מיעוט חברי כנסת מסיעות הקואליציה, ביקש י. קרגמן שגם תשובתו להסתייגות לחוק מלווה-מלחמה תידחה לישיבה הקרובה.

העניין עורר חילופי דברים במליאת הכנסת ואנשי ה„מערך" זכו אף בתואר „שפנים" מפי חה"כ יגאל הורוביץ...

אכן, צריך לדעת גם להפסיד.

אגב, התוצאה מכל העניין היא, שבינתיים ייאלצו צרכני החשמל לשלם בול-בטחון בשיעור הישן, כלומר 20 אחוז. זאת, מפני שב„מערך" הוחלט לא לאשר בכלל את התיקון לחוק בול-בטחון...

מדוע הועמד מטוס מיוחד לדיין?

חה"כ מאיר פעיל הגיש לראש-הממשלה את השאילתא הבאה:

1. האם נכון שהועמד מטוס מיוחד לרשות שר-הביטחון בטיסתו לארצות-הברית?
2. מה משלם אוצר המדינה בעד טיסה מיוחדת כזאת?
3. האין בכך בזבוז כספים משווע?
4. באילו צעדים מתכוונת ראש-הממשלה לנקוט כדי שבזבוז כספים כגון זה לא יחזור בעתיד?

ראש-הממשלה מתבקשת להשיב:

קצין מודיעין קובל על הצהרותיו של שר-ההסברה

הקמתה של הממשלה החדשה היתה מלווה בכמה ביזיונות. אחד מהם קשור בהצהרותיו של השר שמעון פרס ביחס למקור המידע שהזהיר את ישראל מפני כוונות הסורים. באחד מעיתוני-הערב אף הופיעה ידיעה, בה נאמר, כי קצין באגף המודיעין של צה"ל, שלח מכתב למספר שרים ובו הוא קובל על כך ששר-ההסברה החדש חשף בהתבטאויותיו הפומביות מקורות מידע סודיים או חסויים. בקשר לכך הגיש חה"כ מאיר פעיל מספר שאלות לראש-הממשלה, ג. מאיר, וביקש תשובה עליהן מעל במת הכנסת:

- האם יש ממש בידיעה שפורסמה ב„מעריב"?
- האם עצם הפרדתה של פעילות ההסברה מן הפעילות המדינית, הצבאית, הכלכלית והחברתית, עליה מופקדים השרים השונים, אינה גורמת לכך שהממונה על ההסברה ישתמש שלא כהלכה במקורות מידע השייכים למערכות העשייה השונות? זאת עוד כך שתימנע ממנו אינפורמציה, או להפך — שישתמש באינפורמציה [illegible] שימוש-יתר, שיזיק למלאכת העשייה?

לגבי גולדה מאיר אין זמן...

סיעת „מוקד" היתה הראשונה אשר הזהירה, עם פתיחת הכנסת ה-8, מפני גניזתו של דו"ח ועדת-בין לנוער במצוקה. ראש-הממשלה ודובריה הזדרזו להכחיש זאת, גם בתשובה לשאילתא של חה"כ מ. פעיל וגם באמצעות אמצעי-התקשורת ההמוניים. אולם, מסתבר, כי ההכחשה היא מילולית בלבד. המלצותיה של ועדת-בין, שבחיבורן השתתפו מיטב המומחים בארץ לבעיות החברה, נשארו על הנייר בינתיים. ראש-הממשלה, אשר הבטיחה לטפל בהמלצות אלה באורח מזורז, עסוקה בינתיים בדברים אחרים. אבל היא מתרעמת כאשר מי שכואב לו זועק נגד העוני והקיפוח.

סיעת „מוקד" מסכימה להיות טרדנית בנושא זה. הצעתה, להעלות את פרשת דו"ח הוועדה לעניני נוער במצוקה על סדר-יומה של הכנסת במושב הנוכחי, נדחתה שוב בשבוע שעבר, בעקבות טענת ראש-הממשלה, כי אין לה זמן להתפנות ולעסוק בעניין זה בכנסת.

„תמוה מאוד שנושא כה חיוני לעתיד מדינת ישראל אינו זוכה לדיון מקיף ומעמיק בכנסת", — נאמר בהודעה לעתונות מטעם „מוקד".

השר רבינוביץ מתבקש להשיב:

האם בעלי-בתים עדיפים?

יש ידיעות, כי הממשלה ממשיכה בתהליך של חקיקה ההופך את חוק הגנת הדייר לחוק הגנת בעל-הבית.

לוועד הארצי של ארגוני הדיירים בישראל נודע, כי משרד-השיכון עומד להתקין ע"פ חוק הגנת הדייר (נוסח משולב) תשל"ב, 1972, תקנות, לפיהן יועלו דמי-השכירות בדירות ובבתי-עסק זעירים בשיעור של 30%, שיעור העולה בהרבה על עליית מדד יוקר-המחיה. כל זאת בניגוד להמלצות כלכלנים בכירים (פרופ' דן פטנקין), בניגוד לעמדת ההסתדרות הכללית ותוך אי-התחשבות מוחלטת בעמדתם של ארגוני הדיירים, המבקשים זה שנתיים להצמיד את דמי-השכירות ב„מושכרים המוגנים" למדד יוקר-המחיה.

מאחר שמרבית הדיירים המחזיקים ב„דירות מוגנות" נימנים עם השכבות מעוטות-היכולת, ביקש נציג „מוקד", מ. פעיל, את שר-השיכון החדש, י. רבינוביץ, להשיב לו על השאלה, האם מתכוון משרדו להעלות את שכר-הדירה בשיעורים העולים על עליית מדד יוקר-המחיה והאם מוכן הוא להתחייב שלא יעשה כן.

מכל המחנות

הידלינים

מאת גבריאל מוקד

תנועת-העבודה הארצישראלית ידעה קבוצות שונות של אישים-מנהיגים, הקשורים ביניהם קשרי-משפחה. די אם נזכיר כאן את קשרי הנישואים במסגרת משפחות שרת, דב הוז, גולומב ואביגור, או את מסורת א"י השלמה במשפחת טבנקין (שרק לאחרונה הזכיר אותה מ. בגין באוזני י. בן-אהרון בוויכוח בטלוויזיה). גם שני הידלינים של מפא"י, אהרון ידלין, מזכ"ל מפלגת-העבודה, ואשר ידלין, מזכיר חברת-העובדים, מסמלים נטייה, או שלב, בהתפתחות מגמות הסוציאל-דמוקראטיה שלנו, או לפחות בחלק הבירוקראטי של „דור ההמשך" שלה. כך, למשל, [illegible] היה שמו של אהרון ידלין ברוך בשתי התבטאויות פומביות, שכל אחת מהן מלמדת על עולם מנטאלי שלם, ושיש, כמובן, קשר פנימי ביניהן. אחת מהן היתה קשורה בחזרת גולדה לראשות-הממשלה בעת ה„ברוגז" שלה והשנית ענייננה היה בבעיית „אות".

מזכ"ל מפלגת-העבודה היה, כידוע, נדהם כל-כך מאיום-פרישתה הראשונה של גולדה ומיציאתה הפתאומית מ„אולם-הישיבות עד כי זעק זעקה מרה ומתמשכת: „גולדה, חיזרי! גולדה, אל תלכי! חיזרי, חיזרי, גולדה!" וזעקתו נרשמה ברחבי העיתונות. ובאמת, זעקה זו היתה ראויה להיכנס לתולדות הסאטירה על שקיעתה של תנועת-העבודה. ראשית, משום תוצאת-הברוגז של סבתא גולדה, האוחזת בעקשנות בארנקה, תוכיחה בוודאי למזכ"ל ה„עבודה" את „שבע השנים השמנות" בין שתי המלחמות, כאשר עקשנותה וצדקנותה העצמית של גולדה ואמונתה של הרסית היו סיבת האחרות של הרסית ישראל, יחד עם רעייתו השחורה של דיין, היעלמותה של גולדה היתה מסמלת באמת את המציאות: את היעלמה של „שבע השנים השמנות" (אם להשתמש בדימויו של רוד שוחם), שהיו כלא היו, רבים ב„מערך" — ידלין ועד גלילי וחזן — נאחזים בגולדה בקרני המיובה של שבע שנות המחדל, שסבורים הן שבע שנות התקיפות והוהור.

שנית, הליכתה של גולדה היתה חייבת להתפרש, בצורה זו או אחרת, כהודאה באחריות למלחמה מיותרת לאלפי הרוגים ופצועים, לביזיון הביטחוני שבהפקרת הצבא בידי שר-ביטחון כושל, וכיוצא בכך. לכן מזכ"ל העבודה, בקראו „חיזרי, חיזרי, גולדה!" נאחז לא רק במיראו" חוזר, הנעלם, של שבע שנות גדולה, אלא גם בשובל השמלה האימהית המכסה על כל המחדל, בכסות הזהות של ה„יידישע מאמע", שמאחוריה יכולים להסתתר כל האחראים למחדל. אחריות מיניסטריאלית ומימסדית-אירגונית לגונית.

שלישית, בהגעת ההנהגה בגיוון רעיוני ואירגוני והמסדרת להטיברית, אין בעצם סוות-הנהגה ממשית רעיוני ואירגוני. במקום ברל כצנלסון ובן-גוריון, טבנקין ויערי בלי לדבר כבר על בורוכוב וא.ד. גורדון, ברנר וסירקין — נותרו בעיקר רק ספיר וגלילי, חזן וגולדה, ריין, פרס, יעקבי... וצמח קאריריסטי ובירוקראטי עי למינתו מסוג הידלינים עצמם, בעוד אישים כבן-אהרון ואליאב נדחקים הצידה. במצב מעין זה של חיסול כל חזון סוציאליסטי וביטול כל מושג חברות, בעיצומן של מריבות ומזימות ואישיות על חלוקת העוגה הגדלה, אך ההולכת וקטנה למוכה ה„ליכוד" וכו' (וראה את ה„ברוגז" של נפים, לא חלילה על בעיות רעיוניות ופוליטיות וכלכליות, אלא על תאויות בהענקת תיק שר שלישי), במצב מעין זה אחרי גולדה באמת יכולה להתחולל מפולת של פיצול בחבורת-הנהגה מסורגת, שכל המאחד אותה הוא באמת בעיקר רצון השלטון.

על רקע ציניות שלטונית זו, המלווה, למרבה הגרוטסקה, גם באוזלת יד בתחום הביצוע, בולטת שבעתיים צביעותו של מזכ"ל מפלגת-העבודה בפרשה „אות", „אות", שבועון מפלגת-העבודה, שמעל דפיו נוהלו בירורים רעיוניים וניתן ביטוי גם לעמדות ה„יוניות" והסוציאליסטיות, הוא אליבא דמזכ"ל ה„עבודה" ביטאון העוסק יותר מדי באקטואליה ופחות מדי בבירור אידיאולוגי, המחייב קיומו של ירחון, או דו-ירחון. אם כן, נפשו של המזכ"ל יוצאת לבירור אידיאולוגי מעמיק, החסר במפלגת-העבודה — והוא, כלומר הבירור האידיאולוגי המעמיק — מחייב את סגירת „אות" כדי לסגור דרך לבמה הרעיונית המעולה והרצינית. כל קשר בין המגמה לסגור את „אות" ובין האולטימאטום של אנשי רפ"י לסגור אותו, הוא, איפוא, אליבא דמר ידלין, מקרי לגמרי — ו„אות" ייסגר מתוך חספקת הרעיונית. ובאמת, מי יוכל לעמוד נגד הדיקטאט של עומק רעיוני... בוודאי לא מר ידלין, שכל-כולו אידאולוגיות סתורה ההתרסקות של החזון הסוציאליסטי. גם על כך קשה שלא לכתוב סאטירה.

ומידלין לידלין. מר אשר ידלין הוא מזכ"ל חברת-העובדים, שהספיק להתפרסם בשנות-כהונתו בעיקר בהגנה על הטבות למנהלים ובהתקפות על זכויות-העולים, כפי שיוצגו ע"י י. בן-אהרון. בעת, כבראה על סף מעבר לתפקיד אחר, מצא ידלין ב' לנכון להתייצב באורח חד-משמעי לצד מדיניות המיסים וחלוקת-ההכנסה הריאקציונית ביותר, לצד הטיפוח המכוון של בורגנות טפילית בידי השר ספיר, בו-בהו הגס והקרנפי של הנאו-קפיטאליזם בישראל. חסר המשגיון הגרוטסקי בהגנה זו, שמגן „מזכ"ל חברת-העובדים" על ספיר, הוא מיוחס של הוקעי ספיר שידלין קרא להם „דמאגוגים זולים" ו„משמיצים". וכי מי הם הפעם אותם „דמאגוגים זולים" ו„משמיצים", אשר, לדעת ידלין ב' (או אולי נקרא לו „ידלין זוטא" לער-

(סוף בעמוד 12)

במערכה

לא לחסל, כי אם לבנות

מאת א. דרוקמן

דברים במושב ה־17 של הוועד המרכזי של מק"י

אקים ואעיר, שדברי אינם סיכום של דיון בפורום מפלגתי כלשהו, כי אם דברים על דעתי בלבד.

כל תנועה פוליטית חייבת מדי פעם לבחון מחדש את דרכה. במיוחד במצב מדיני כנוכחי, בשאנו עומדים על סף תמורות מדיניות חשובות, לדעתי.

חברה במשבר

מוסכם על כולם כבר, שהחברה הישרא־לית כולה נמצאת במצב ובתהליך של זע־זוע עמוק, עמדות השלטון מעורערות. כל מה שהיה מקובל ומוסכם עד אתמול מוטל בספק גדול היום. המדיניות הממשלתית פשטה את הרגל. אבל השליטים מתעקשים להמשיך ולשלוט. מדיניותם מאולתרת מדי יום מחדש ונקבעת לפי תוצאות השיחה האחרונה בין שרי ישראל, לבין שר־החוץ האמריקאי הנרי קיסינג'ר.

במישור הכלכלי קמו אנשים כנגיד בנק־ישראל ואי־אלה פרופסורים, בלם הנה־רעות של השיטה הכלכלית הנהוגה עד עכשיו, ומוכיחים את הממשלה על דרכה הכושלת.

אין פלא שקמה תנועה מחאה והתחר־שות. תנועה זו, שאינה אחידה ואינה מגו־בשת בדעותיה, מבטאה את התסיסה ה־קיימת, את ההתמרמרות על השלטון הק־יים ועל מדיניותו בכל המישורים, מבטאה את חיפוש הדרך אל משהו אחר, משהו חדש, שונה, יותר טוב.

המשבר ב„מערך" — מפלגת־העבודה ומפ"ם — עדיין לא הגיע לשיאו, הוא עוד יתפתח באורח בלתי־נמנע. מפ"ם חדלה להיות מפלגה פוליטית עצמאית והיא כבר לא תחזור לאיתנה אפילו אם גולדה מאיר תיאות ותוסיף להם עוד שר עם תיק... ובמפלגת־העבודה מתרוצצים הבקיעים ואיש אוכל בשר רעהו. הימין הקיצוני — ה„ליכוד" — מנצל כל חולשה, חודר לכל תנועת מחאה ולוטש עיניים לשלטון, עם או בלי שינוי שיטת־הבחירות. אם יקרה דבר זה, והסכנה קיימת, יהיה זה אסון לציבור הפועלים ולמדינת ישראל כולה.

ובפנינו השאלה: מה עלינו לעשות? מה יכולים אנחנו — מק"י לתרום, כדי לשנות, לחדש?

"מוקד" — גורם מעבר לכוחו האלקטורלי

לקראת הבחירות כשנה שעברה הקמנו יחד עם חברינו ב„תכלת־אדום" את „מו־קד". „מוקד" נהפכה לכתובת מקובלת ומוכרת לרבים. למרות התוצאות הידועות בבחירות, כאשר קיבלנו רק 22,500 קולות ומנדט אחד בלבד בכנסת, נחשבה „מוקד" כאחד הגורמים והזרמים החשובים ביותר בציבור.

אנו גורם מעל ומעבר לכוחנו בכנסת. בציבור הרחב — במקומות־העבודה, בקמ־פוסים האוניברסיטאיים, במחנות הצבא, בהתיישבות העובדת ובמיוחד בקיבוצים, בבתי־הספר ובתנועות־הנוער — מתווכחים על שלושה גורמים פוליטיים: ה„מערך", ה„ליכוד" ו„מוקד". תובעים מאתנו תשו־בות ופתרונות, ואנו חייבים תשובה רצי־נית.

תשובתי היא: נוצרו התנאים, האפש־רויות והצורך להקמת מפלגת (או תנועה) סוציאליסטית שמאלית, אשר תכלול לא רק את מק"י ותכלת־אדום, כי אם הרבה חוגים נוספים מחפשי דרך, שיבואו מתוך המפלגות הפועליות הקיימות ואשר יחד עמנו יקימו מפלגה זו ויחד ניענה לאתגר. הקמת מפלגה סוציאליסטית שמאלית עם תוכנית פוליטית, כלכלית וחברתית ברו־רה, יכולה להציל את החלקים הטובים ביותר בתוך תנועת־הפועלים הישראלית, יכולה להציב סכר בפני סכנת הימין, בפני תנועות מתיאדימטיות זעיר־בורגניות, הי־צור בית התלבדות חדש, תוכל להשפיע אף על הנעשה בתוך מפלגות השלטון, תוכל להוציא את העם מהזעזוע הקיים, תוך ציון סיכוי לשלום ולתמורות סוציא־ליסטיות.

האמנם קידוש השם?

ברור לי, שמיד יציגו בפני את השאלה ויטיחו בפני את ההאשמה של חסלנות ר"ל. מדוע מפלגה סוציאליסטית ולא קו־מוניסטית? הרי זה חיסול מק"י, הרי פי־רוש הדבר חסלנות, השארת השם והתואר קומוניזם לרק"ח. הייתכן להשאיר להם את השם והמושג קומוניזם, כדי שימלמו־חו? הרי יצאנו למאבק למען קומוניזם אמיתי, טהור, אנושי, עצמאי...

לחברים השואלים אשיב:

ראשית, הרבה מפלגות קומוניסטיות אינן נושאות את השם „קומוניסטית". זאת אפילו בארצות סוציאליסטיות, כגון: גר־מניה המזרחית, הונגריה, קובה, וכן ב־ארצות כקנדה, שוודיה, קפריסין ועוד. לדעתי, יש לחזק את „מוקד" ולא לעלות על המוקד למען קידוש השם...

שנית, מאז הפילוג עם רק"ח, ממילא הם ולא אנחנו נמצאים במימסד האינ־טרנציונל הקומוניסטי הקיים. אמנם, אינ־טרנציונל זה, אין לו מסגרת ארגונית כמו בתקופת הקומאינטרן, אבל קיים עתון משותף („בעיות השלום והסוציאליזם"), מקיימים ביקורים הדדיים לרגלי ועידות או כינוסים ארציים, פגישות אזוריות בין מפלגות, וכו'.

אני משוכנע שבמישור הרעיוני ובמא־בקנו נגד המימסד הקומוניסטי, שבראשו המפלגה הקומוניסטית של ברה"מ, תרמנו מעבר למעמדנו. הבהרנו וחידשנו בהלכה לגבי שאלות יסודיות, בשאלה האופי ה־דמוקראטי ההכרחי של הקומוניזם, בשאלה הלאומית ובמיוחד בשאלה היהודית, ביח־סים בין העמים, וכו'. יש לנו תומכים בכמעט כל מפלגה קומוניסטית בעולם, רבים מעודדים אותנו, אבל...

היינו יחד עם עשרות מפלגות קומוניס־טיות אחרות בעולם נגד ההתערבות הצב־אית של ברה"מ בצ'כוסלובקיה, ואינן המ־רות דוגמאות נוספות של עמדות משות־פות לנו ולמפלגות הקומוניסטיות נגד ה־מימסד הסובייטי. אבל, הן מקיימות יחסי „אחווה" עם רק"ח ולא עם מק"י, עם רק"ח המאובנת מחשבתית. עם רק"ח שנשארה אחת המפלגות האורתודוקסיות ביותר לגבי ובתוך המימסד הקומוניסטי, ללא יכולת מחשבה וללא רצון לנתח ולהבין מצבים ותהליכים חדשים.

מדוע זה? כי עדיין קיימות אינרציה ושיגרה. אין רצון להסתבסך עם המפלגה הראשית במימסד בעניינים שאינם חיוניים למפלגות אלו.

ולעניינו של דבר — אסור לנו להתעלם מהעובדה, כי בתודעת הציבור — רובו ככולו — זהו הקומוניזם, ותדמית זו, היא־היא הקובעת.

אינני מציע לאיש מאתנו לברוח ולנטוש את הרעיונות הקומוניסטיים המקוריים, ה־אמיתיים, הנכונים, כפי שעיצבו אותם אבות המרכסיזם־לניניזם. אולם אני מציע למצוא את צורות הארגון, המסגרות ה־מתאימות והשם המתאים, כדי להמשיך לשאת הלאה, יחד עם גורמים סוציא־ליסטיים אחרים, את המאבק למען שלום ותמורות סוציאליסטיות, כנאמר בסיסמה המרכזית של „מוקד".

להעמיק את השותפות

ובסיכום ברצוני לומר מלים מספר ל־חברינו ב„תכלת־אדום", שותפינו ל„מו־קד", המחכים לסיכום דיוננו זה.

איננו מתכוונים לחסל מפלגה, כי אם לבנות מפלגה יותר גדולה. כולנו כקולק־טיב וכל אחד מאתנו כיחיד, מביאים ל־שותפות ערכים שלנו. עשיתם יחד עמנו צעד אחד והוא קירב אותנו ביחד. פירוק השותפות אין פירושה רק פירוק „מוקד", כי אם גם פגיעה במק"י ופירוק „תכלת־אדום".

הננו כפי שהננו ואתם הנכם כפי שהנ־כם. עד עכשיו השותפות בינינו עמדה במבחן והיא יכולה להוסיף ולהתחזק. אח־רים יבואו לשותפות זו ויתרמו מהערכים ומהנסיון שלהם. דרישה מאתנו להתפרק, כצעד ראשון לאיחוד — תידחה. אפילו לא בשלבים, בנוסח הידוע: קודם תימונו לגבולות 1967 ואחר־כך נראה...

מה שעלינו לעשות בינתיים להקמת ה־תנועה הסוציאליסטית השמאלית החדשה היא:

להעמיק את השותפות בינינו. להכיר יותר טוב זה את זה.

להתחיל מייד במשותף בבירור רעיוני ולשתף בו גם אחרים.

להוציא ולבסס עתון משותף קבוע.

לתכנן פעולות משותפות, מקומיות ואר־ציות, בנושאים שונים.

המאורעות הפוליטיים יכולים להחיש ולזרז את תהליך האיחוד בינינו, ובינינו לבין אחרים, ויכולים גם לגרום להאטתו.

אין קפיצת־דרך. יש להבים בבטחון ב־עתיד ועם רצון בן — נצליח.

מכל הבחינות

(המשך מעמוד 11)

מה „ידלין רבא" שבמפלגה)? אינם מבינים את הצורך שבהטבות של מיל־יארדי ל"י לבעלי הון מרומה, בתנאי הידוק־החגורה של כמעט כל יותר שכ־בות העם? ואם ה„דמאגוגים", שיצאו העמם נגד מדיניותו של ספיר לעידוד ההון הטפילי, הם אנשי שמאל סוציא־ליסטי? ואם הם חברי ועדי־פועלים ואם הם „מנתרים"? לאו דווקא. ה־„דמאגוגים" וה„משמיצים" הם המעמם נגיד בנק ישראל, מ. זנבר, ומנכ"לו, ד"ר א. שמר. אפילו הם, נציגים קלא־סיים של הכלכלה הרשמית והמשק הקפיטאליסטי אצלנו, העזו ונתלצו ל־בקר את ספיר על סובסידיות־ענק ש־הוא מעניק למפלים למיניהם, מלית וללא הצמדה.

ציניות זו של ספיר — העברת מיל־יארדים מכספי הציבור לידי „בעלי־הון" מסוקמים בתנאי אינפלאציה דו־הרת, בעת שאדם הגון איננו יכול לח־יות ממשכורתו — היא הצד השני כשחיתות המימסד שלנו, שהמחדל ה־ביטחוני־מדיני הוא צידה הראשון.

והנה, ניכרת התרוצצות בתנאי־משבר אלה גם בתוך המימסדים, גם בתחום המדיני־ביטחוני וגם בתחום הכלכלי. אבל ביורוקראטים מסואבים מסוגו של ידלין ב' כבר מזמן חדלו לחשוב על בוחריהם הריאליסטיים, על המוני ה־עובדים השכירים בארץ, בסדנה וב־מילואים. לנגד עיניהם רק מאזן־הכוח הגס בתוך המימסד השליט, המחייב, כנראה, לחגן על ה„תקיף" המקומי כל־עוד הוא בעל עוצמה. כך הגענו, איפוא, גם לחיזיון המביש והבלתי־מוסרי, שאנשי הבנקאות מעיזים לבקר את מדיניות העשרת־העשירים של ספיר, בעוד שחלק מהביורוקראטיה ההסתדרותית משרת את המגמות ה־אנטי־עממיות ביותר של משרד־האו־צר.

מצב כזה, שבו אין נציגות־אמת לעובדים השכירים והמשק ההסתדרו־תי מנוהל בן עי ידלינים, מבטא את השחיתות ואת אובדן המצפון החברתי. שום תנועות־מחאה כלליות נגד השחי־תות ברודף כלל אינן יכולות לבוא במקום שמאל סוציאליסטי, שייאבק נגד עיוות סופי של הכנסה לאומית לטובת הון טפילי, הנהנה מהטבות מופלגות מידי ספירים וידלינים שלנו.

ועד ההנצחה הציבורי
בשיתוף עם ארגון חברי ההגנה לשעבר, תל־אביב

ביום ה', 4.4.74, בשעה 7 בערב, באודיטוריום "בר־שירה" באוניברסיטת ת"א, בכניסה ליד תחנת האוטובוסים, יתקיים

ערב עיון

לזכרו של **משה סנה**, במלאת שנתיים למותו,

על הנושא:
עוצמה צבאית ותבונה מדינית בכינון ישראל ועיצוב גורלה.

בהשתתפות:
השר יצחק רבין
פרופ' יהודה באואר
יאיר צבן
ינחה: שמואל ברקאי.

ט. ריבנר

הבולבול

איזה יפי, אמרת, השקד הפורח:
פרפרים רבבה קפאו במעופם.
אמרתי, אמנם, יפי חי השקד הפורח.

לחשת, אדמה זו מושכת אחריה:
כל הדוחש החורש הנספה הנרדם,
לחשתי, העד והגם, המכרסם, המקרקע.

ראה־נא, אמרת, ענן קל מעלינו:
רגע עברנו והיינו כצל.
אמרתי, היינו כענן מעלינו.

צחקת, אל תראני שאני שחרחרת:
הירק הירק יכסה עלי
ואל תתמהמה, כי השעה עוברת.

כנערה דהרה על סוס אדם בדרכך לשונם.
בחלפה לפנינו הניפה שלום.
קול אוירון נשמע, אך לא פנינו שמה.

בלבול אין ניד הביט והביט בנו, נצח.
זבובי פז ירקים רקדו עליו ניצוצות ניצוצות.
כנף אחת פרושה לרווחה בעמד וכנף אחת מצמצמת.

וכל האביב שבלב, אמרת, שבלב השמח:
איזה אביב מטריף, צפרים, צפרות!
אמרתי, איזה אביב מטריף בלב השמח.

איתמר יעוז־קסט

הד הקנון

יש והמחשבות שאת חוששת לבטא
לובשות דמות
ומציקות לשוכני הבית
ולך,

ואת רואה:

אשה זרה סובבת על־פני החדרים -
לפי שעה את רואה את גבה בלבד
ואת ידיה המצלקות
האוספות בגדי ילדים;
ואת שותקת,
אם כי לצעק היית צריכה
או לכל הפחות לדבר
כדי לשים קץ לנכחות הזרה
המטילה תהו־ובהו בחדרים,
נוטלת את אלבום־המשפחה
ובוררת תמונות לזכרון;

לבסוף היא מתישבת
בסמוך לך
וקוראת בקול מן העתון,
קוראת עה אסונות
ועל מלחמה -

חדשות אשר כתבה במו ידיה,

הדמות הזרה
של מחשבותיך המגרשות.

מתוך: „שירים מן העורף", העתיד להופיע בקרוב.

יצחק בבל / על באגריצקי

מאמץ ליצור דברים נפלאים, מאמץ מת־מיר, לוהט, מלא תאווה, מאמץ המל־חיב את הכול — אלה הם חיי באגריצקי. חייו היו העפלה בלתי־פוסקת. בין שיריו הראשונים ניתן היה למצוא גם שירים חל־שים יותר, עם השנים הוא כתב יותר ויותר בהקפדה ובמשמעת. השפעת שירתו הלכה וגדלה. התאווה המאנית הנצורה בשירה זאת התחזקה, משום שבאגריצקי שיכלל את עי־בוד המחשבה והרגש. את המלאכה הזאת הוא עשה ביושר, בעקשנות ובשמחה.

כתיבתו של באגריצקי איננה "יכולת" פיזיו־לוגית, אלא עוצמת הלב והמוח לעומת הנור־מה המקובלת. עוצמת־הלב הזאת, הנחשבת בעינינו מעל כל נורמה מקובלת, תהיה בעתיד המינימום המצוי.

אני זוכרו כנער באודסה.

הוא נהג להעמיס על בן־שיחו ערמות־שירים — משלו ומשל אחרים. הוא לא אכל ככולנו, בגדיו היו מכנסים רחבים וכתונת־צמר, היה לו הרגל להרעיש, אך עשה זאת בהפסקות.

בשנים ההן, כאשר הסטאנדרט המקובל נקבע על פי הנסיבות, היה באגריצקי דומה רק לעצמו, ולא לשום איש אחר.

(המשך בעמוד 15)

* אדוארד באגריצקי, "זכרונות של בני־זמנו", זה שם הספר שהופיע לאחרונה בהוצאת "סובייטסקי פיסאטל" במוסקבה; בספר מכונסים דבריהם של רבים מידידיו ותלמידיו של באגריצקי, ה־משורר היהודי הרוסי הגדול, שחזר אחרי אסכולה שירית שהשפעתה הגיעה אפילו לארץ־ישראל... אנו מביאים בזה, בקיצורים קלים, את דברי י. בבל, שנאמרו בשנת 1935, לאחר מותו של באגריצקי.

ספרות
אמנות
ביקורת

חיים הזז / *

סיפור

(שנה למותו של חיים הזז)

שניים היו ובשביל אחד הלכו, שני ידי־דים רעים מנוער כדויד ויונתן בשעתם, דון פדרו רודריגס נומיז ופרננדו פרס סנטי־לואנה. שניהם למדו בסלמנקה, ענבו על נשים, משכו ביין, בשחוק וקלות־ראש ושמתו כמלוא עיניהם.

ביום שהשלימו חלומותיהם עשו משתה תבדים. מתוך היין שרו "אני הוא אתה ואתה הוא אני", שיר שחיבר דון פדרו לשם הידי־דות שביניהם. שנו ושילשו ושרו, תפכו ה־כוסות על פיהם, חיבקו זה לזה ונפלו שיבו־רים לארץ שני ליסנסייטים מושלמים.

משחזרו לסיביליה עיר מולדתם, חזרו ומש־כו ביין, שחוק וקלות־ראש. היו הם בני־אבות, קתולים אדוקים באמונתם. נכנסו לתפילה בזמגת ולווידוי בזמנו, ומילאו עיני־הם בבית־התפילה מיופיין של הנשים. בשעת הדרשה שדרש הדרשן עקפו על הדואניות ודיברו בקמט וברמז על לבן של הנשים, על הנאות שבהן. מפעם לפעם פנו בעולבים ונעלבים ויצאו אליהם בחרב פנים אל פנים.

על כל מידות שתיו בידם עוד חיברו רומנ־סים, סונטים, אוקטבות, מדריגאלים, תיר־נמו להנאתם מהורציוס ואובידיוס. דון פדרו חיבר מחזות קלים שהעלה אותם על הבמה וזכה לשם ולתהילה.

דונה אַנה, אחות חברם דון חוסה מריה דל ואליה, היתה אלמנה צעירה, אשת יפה תרבה, מצויינת בבל הנימוסים ובכל המעלות הטובות. שניהם, דון פדרו ודון פרננדו, שקרו עליה והיו מחליקים אותה בדברים ומעננים אותה בחרוזי שירת שחיברו לשמה ולכבודה.

בירתו, רוצה אשה שיחזרו אחריה ואלמנה בייחוד, כל־שכן אלמנה שהיא ילדה בשנים.

אולם אין אשה אוחזת בשניים. קדם דון פדרו. הוא התר בה ברברים שלימרה אותו האהבה יותר ממה שלימדה אותו הרטורי־קה. לא הכריעה דונה אנה, אלא התחילה נוטה אליו, נוטה ואין נוטה. נכנסה תחרות בין דון פרננדו ודון פדרו, תחילת בנחת וסוף בזעם.

— פריקיטו, — אמר דון פרננדו לדון פדרו — דונת אַנה אינת לפי לונמיך, הנח לה.

— לא, פרננדו, — השיב לו דון פדרו. — היא יפה לי מכול.

נזדמנה השעה שתפסיד דון פרננדו באסטו־קאדו בל ממונו לדון חוזה מריה והיתה דעתו רעה עליו. דון פדרו הושיט לו את כיסו שימ־שוך במשחק. טרף לו דון פרננדו הכיס בפניו. מייד קפץ ועלה על סוסו ונעלם.

בערב התראו פנים בשדרת, ברבו יד־ימינם בכנף־מעילם ויצאו בחרב זה לקראת זה. דון פרננדו נפצע בזרועו פצע כשיעור ארבע וחמש תפידות. בערב בו נשא דון פרננדו זמרה לפני תלונה של דונה אנה. דונה אנה לא יצאה אליו בחלון. בל אותו ערב עמד תחת חלונה כענור זה שהוא שומר משמרת הלהקה ולא הראתה פניה.

דון פרננדו זעם. שטף באסטוקאדו, ברפא־דולה, הירבה ב"טורקי" "הבופד"* ולא מצא מנוחה לנפשו. בא לפני סנקטום אופיציום וזקף דברים על דון פדרו שאינו מקפיד על המצוות ומלעיג על המשמשים בקודש, על הכוהנים ועל הנזירים, ומבנה אותם במשר־תיו של פלוטון. ומעשה שהיה בספרד התד־שה, סיפר בשמו, שנזר רייגו ולאסקס טירת מיתה בשריפה על ראש־שבט אינדיאני והיה נזיר פרנציסקני משתרל עמו שימות כנוצרי. ראש־השבט לא קיבל עליו, שאמר אינו רוצה לחיות כיוצא בהם בנוצרים אנשים רעים ותטאים. אמר לו הנזיר הפרנציסקני שאין זובה לחיי עולם־הבא אלא מי שהוא נוצרי. מתל ראש־השבט על חיי עולם־הבא ובלבד שלא יהא בחבורה אחת עם הנוצרים.

דון פדרו נתפס לסנקטום אופיציום. הוא נחשד על היהדות, שבן היתה במשפחתו אחת מן האמהות לשעבר מזרע ישראל. שנתיים ימים ישב כלוא בבית־הסוהד, נתקד מתוך העינויים וניתן בידי השלטון לשריפת.

שלושת־עשר היו שעלו על מוקרי־האש. מהם צעקו ובכו, מהם חירפו וגידפו והיו הכוהנים מקדיבים את האש אל שפת פיהם בשביל שיטעמו אחד משישים לגיהינום תע־תידה להם, ומהם נררו בכפות־רגליהם את עצי־המרודה אצלם וקראו "שמע ישראל". דון פדרו נשק הצלב שהקריב אליו הכוהן, ועד שנאחזה האש בעצים והתחילה רצת ומ־סבסבת ועולה נתן קולו בשיר: —

— אני הוא אתה ואתה הוא אני
אתה בצלב ואני במוקד.

*) יין

*) מיפור זה הוא מעזבונו של חיים הזז ז"ל, נכתב בשנת 1971 והופיע לראשונה ברבעון לביבליונרפ־יה: "גנזים", אב תשל"ג.

חיים הזז ליד שולחן עבודתו

יוסף חנני / בתחנה הישנה

שעה ארוכה חיכיתי לאוטובוס. השמש קיפחה על הראש. הרחוב היה מחותל בלהט שדבי. הבתים הרכינו ראשיהם הכבדים תחת גטל התמימה המעיקה. השמשים המאמידים איבדו בחולם. תלו נמובים, עגומים.

סקרתי מתוך חוסר מנוחה את סניו התשומים־שנוסים של העומד אתי אצל הסמטל בתחנה. ספק היה עימי אם הבני מכירו, אם בי נדמה עלי שהייגו יחד באיזה סקום. לא פניתי אליו, גם אם היה לי משהו חשוב לשאול אותו.

ניגבתי את הזיעה מעל פני, שותק ומועך באצבעותי מחברת עבה. השעה דחקה עלי. חייב הייתי להגיע למקום בו מישהו מחכה לי. האוטובוס לא בא, לא בא...

איש ואשה עמוסי צרורות הגיעו לתחנה. הגבר נבה־הקומה העמיד את המזוודה הארומה אצל הסמטל. בתמלמל במלל קובל ורגוז, תלה מבמיו המצומצמים באשה הקמנה והרזה שהשתפלה על הסמטל, סוחה סָבִית תנפולות. פלטה גניחות מרוסקות במני הצרור המוטל לרגליה. לאחד מכן השמיטה ראשה הכבד על הזוח המצומק. נשארה יושבת קפואה בתוסר־אונים מעורר רחמים.

— מחכים!... — רטן הגבר נבה־הקומה, כמי שמטיל אבן לתוך מים עמוקים.

— הרבה זמן! — השיב לעומתו בעל הפנים השחומות.

— לפעמים מחכים לשווא!... — מלמל שוב הגבר רם־הקומה, דוחק בדגלו האותוכה את מזוודתו האדומה, משל היתה היא מקור הציפיה המעיקה.

עד עתה לא שמתי לבי, בי עמת הברזל מעוקם והשלט התלוי עליו צבוע דהוי והוא בע לאיטו ברוח המעדבלת את האבק בשיפולי הדרך, בהומה לצון, לתחנה, לרחוב ולמחכים לאוטובוס.

— מן המקום הזה אתם רוצים לנסוע? — תימהם הגבר רב־הקומה — המספרים על השלט מטושטשים...

לעולם לא יגיע הנה אוטובוס... — בדבריו הדהד ספק סר.

— סנין לך זאת?! — העזתי לשאול, מועך בחוזקה את המחבדת בידי.

— זוהי תחנה מסופקת. לחינם אנחנו ניצלים בשמש. רק חשד בעסו יכול לנסוע ממה! — בעיניו הבהב חלען.

— אני יודעת, ש"מ; סללו בביש חדש... — נתמללה האשה הגוצה, מתנערת מקפאונה הדימיוני, מושיטה ידה הדקה ומצביעה לאיזה ביוון בלתי־ידוע.

ויכן הגבר נבה־הקומה על המזוודה. החיקה מעל מקומה בזמף וקרא בקול סצוות:

— בואי!

התבופפה האשה הגוצה לאיטה, בחוששת לתישבר. תמסה בצרור ובתימוף צעדים זעיד, הססני, התלה לדלוק בעקבות הגבר המפסיע לפניה.

— אולי דרך החצר! — קרא בעל הפנים השחומות והחל מדדה אף הוא אחריהם בלי להסנות ראשו לאחוריו.

נשארתי עומד על מקומי לבדי.

סקרתי את הרחוב הריק, העמוף חום שמש. בחנתי את עמוד התחנה המעוקם והשלט התלוי עליו בריסיון עילמוני. בנקשתי לדוץ בעקבותיהם. דגלי לא ציותו לי. אך גם לתישאר על מקוסי לבדי לא יבולתי. אלה שסדשו מעלי, משכוני אחריהם, מעבחי את המחבדת בידי בלי למוש מן הסטסל והעמוד המעוקם. ברי היה לי, בי אני עריך להגיע למקום בו מצפים לי ובי השעה הדחוקה, נעשתה דחוקה שבעתיים...

„דרך החצר..." לא היה ברור לי, אם שמעתי את הקול לוחש גם עתה על אתני, או שמא הוא מלעיג עלי מתוכי.

ראיתי מגרש מגודל קוצים. שביל אין־אונימי, שדרבוהו דגלי עוברים־ושבים, מתסחל בו, מציץ ומסתתר, בחושש. ביקתת ישנה ודעועת — מאלו שגיבנו בראשית ימיה של המושבה — עמרת מכוגסת בידבתי תמגרש וקרע חלון משקיף אלי במת שיניים.

עבדתי בצעד בושל על מגי חלון־הביקתה. צחוק קולני מדוסק, מדוף, ודעירני. עבדה בי צמרמורת. במו בקודת שתקפה אותי בשבוע הראשון בו הגעתי למושבה. באס־לולית חלל הביקתה נתהבהבו מנים מלביגות במו כתס ומבמי־עיניים דשומים אימה גשתלחו בי. האם זוהי הממודמת המתגוררת בביקתת זו?

מגיתי ללבת, נתלמף הצחוק מבי בבעם רצועות מסומרות. מבמי העיניים דלקו אחרי, צדבו את עורפי באצבעות מלובגות.

חיסשתי את אלה שפרשו מעלי. נעלמו צעדיהם בלא היו. עיני החתות נתקלו בדלת סתותת של מחסן ישן. נתכנסתי בעל בודחי למחמן, שמעבד לשקים הנערמים בו היתה פתוחה לתצאין דלתית לרחוב בבתמ מאיר. לא ידעתי מת תכילו שקים אלה. בשדרבו דגלי עליהם, הש־מיעו מין תחרוקת עמומה.

מיפסתי על ערימת חשקים. נשממה המחברת מידי. לא יכולתי לאבדה, מאחר שגסיעתי היתה כרוכה בה ובכל מה שבתוב בה. התילותי מחמט בין חשקים, כשנשימתי מתקערת עלי ועיני מתעדפלות מן האבק תעולה מן ה־שקים. בשנתנלחתי עלי מוף־מוף המחבדת — לאחר יגיעה רבה — בין שני שקים ודבנתי להרימה, היבה באפי ריח עובש קליפות מרקיבות של תפוחי־זהב. ריח זה עורר בי זברון ימים של עבודה בסרדסי המושבה. לא נתפסתי לו. השעה דחקה עלי.

ביקשתי לסגות לדלתית שמעבד לשקים הנערמים. ה־בתם הבהיד באסלולית המחמן קרץ אלי: „בוא!..."

(המשך בעמוד הבא)

קלעים

דוד סלה / חוויה נדירה

"מחכים לגודו" — "צוותא" ת"א.
מחזה מאת: סמואל בקט.
תרגום ובימוי: עדנת שביט.
משתתפים: שמעון לב־ארי, אלי כתן, גד קינר.

להעלות את „מחכים לגודו" זה בבר כמעט סולתן התוור ונשנה מדי כמת שנים. לא אתיה מקורי אם אומר ש„מחכים לגודו" הוא אחר המחזות היסים והתשו־בים שנכתבו במאת העשרים, מחזה שאת מידת השמעותיו וביוונית קשה בבלל לאמור. הוא תודנם לעשדות שסות ומוצא את מעריציו בבל תרבות, מערבית או מזרחית. אינך יבול לומר „בבד ראיתי את „מחכים לגודו", שבן המהזה, הביצוע ואתת עצמך משתנים משנה לשנת ודברים נדלקים לסתע באור, חדש ובלתי־צפוי. זהו מהוה חנפתת לאין סמור ביווגים ואנשים שונים ומשונים עשויים „לק־רוא עצממ" אל תוכו, מסיבות שונות ומשונות, שבולן

תיאטרון

גלומות בלשון ובמבנה של מהוהו של בקט. מחזות את־ריס שלו עומדים בהחלט לוויבות, יש בער ויש נגד ויש ספק, אולם לגבי „מחכים לגודו" מרם שמעתי ושדם חשתי שקיים איזה עירעור או הסלה מסק בגדולתו.

עדנת שביט היא במאית מעולה. היא היתה בואת עוד בסרם היתה מוכחת לקהל הרחב. תלמידי החוג לתיאטרון הקהל שהיה מוזמן להפקות החוג, שהתעלו משך שנים באולמות לא בל בר מתאימים של האוניברסיטה, התו לא פעם מדוע אין היא תהדנה אל תונים רחבים יותר, שיש בהם יותר הבדה ויותר גמול לעבודותיה, אולם היא סעלה בקצב שלה ועל־מי ערבים משלה ואמ־אם בנחה את שתקנית, קהלה התולך ומתרחב וכן את גמיונה המק־צועי. „מחכים לגודו", המוצג בימים אלה, הוא בעצם הצגה שמקורה בנוסטלגיה גדולה, שבן שני השחקנים המרבזיים במהזה, שמעון לב־ארי (ולדימיר) ואלי כהן (איסטרגון), או „דידי" ו„גוגי", בסי שהם מבגים עצמם במהזה, ובן הבמאית עצמה עשו זאת כבר סעם בעבר. ואותה סעם היתה הצלחה בת גרולה והוויה תיאטרונית בל בך גדירה עד שאנו צריבים לברך על כך שסוף־סוף תעליתו לארגן זאת מחדש.

הזמן, עשה, במובן, את שלו לעדנה, לאלי ולשמעון, ובמראות שמציב מולגו המחזה משתקסים גוסים אחדים, אולם העיקר נשאר במות שהוא, צמר הנוודים המהכים לגודו שלהם, גודו הלובש סנים חדשות מדי תקופה ומ־רכז בתוכו ביסוסים, מאוויים ומשאלות של בל דור. גודו הוא בלום וגורו הוא הכול. ניתן לבגות על אדני המחזה אין ססור תאוריות פילוסופיות, אולם מה שקורה לגו נוכח ההצגה הוא עמוק ותזק מבל תאורית סילוסופית. משחקם של אלי בתן ושמעון לב־אדי בה מותאם ביגם לבין עצמם, בה אינטליגנטי ובל בך סטונטגי, עד שהה־וויה המועבדת אליגו נעשית בלתי־אמצעית, מהשמלת וסוחפת בדרגת הגרירת לא דק בתיאסרון שלגו בי אם בתיאטרון בבלל.

מבחינת מחזה בתוב גראה „מחכים לגודו" בסרטיטורה אבסטרקטית. על־אף שבקט מודה להכתיב הוראות בימוי מסורסות ביותר, אין הטקסט בעל זכות קיום אלא אם קרם עוד ונידים על במת עם שחקנים, קול, תנועה וקהל. זהו מחזה המחייב אינטרפרטציה אינטליגנטית לתנועות הפשוטות שבו ולאו דווקא לרעיונות. חששה כמעט ילדו־תית, מיפור אין בכלל, התמותות היא מושג זר למחזה, ביוון ששתי המערבות שבו חוזרות בעצם על עצמן בהב־דלים קלים ביותר. „גודו" לא מוסיע — ואולי בן, אם לחווית תיאטרונית — הוויה אנושית המתעוררת בנו גובה ההצגה אשר לקרוא „נדיר". „מחכים לגודו" הוא מחזה שחייבים לראות ולא לקרוא, וההצגה שהעמידה עדנה שביט מאמשרת לנו לראות הרבה ולהרחק אל תוך המחזה במידה שלא בל במאי עשוי להציע לנו.

על באגריצקי

(המשך מעמוד 13)

תהילתו של פרנסוא ויון מאודסת הוסיפה לו אהבה, אך לא העניקה לו אמון. והנה — כתיבתו ה"חובבנית" היתת לנבואות, ילדר־תיות תיתה לחכמה, משום שהוא היה אדם תכם, אשר איתד בתוך עצמו חבד־הקומסר־מול ובן־עקיבא.

...האחבה לצדק, למלים צליליות ותכמות — זאת היתה הפילוסופיה שלו. ובחלוף ה־ימים התבדד ששירתו היא שירת מתפבנית.

כמבנה טוב, העשוי מעצי יער, כן היה הוא שרוי תמיד ביעדות השירה. תם השחנו בלי הרף לנגד עיניו. את מלאכת החידוש התמידי הוא עשה באומץ, ביושר ובנילוי־לב. מתוכו — ההולך וכלת — נתר זרם של חיים. לבו־תיהם של אנשים ששקעו עמוק בתרדה גמ־שכו אליו, בלשון חיין אמר לנו, שהשירה היא עניין הכרחי, היא כורת־חיים ויתד עם זאת היא דבר יומיומי.

...אני זוכר את שיחתנו תאחרונה. היינו בדעת שתניעה העת לזנות את הערים הזרות, יש לשוב הביתה, לאודסה, לשבור בית־קטן, לחבר מעשיות למיניקה, להזדקן... ואינו את עצמנו ישישים, ערמומיים, קשישים שמ־נים, המתחממים בשמשה של אודסה, ליד הים, ומלווים את הנשים החולפות במבט ארוך...

הרצונות שלנו לא התנשמו. באגריצקי מת בהיותו בן שלושים־ושמונה, בלי שמימש אף מעט מזעיר ממה שיכול תית.

בתחנה הישנה

(המשך מן העמוד הקודם)

חלצתי את דגלי מבין תשקים, כמי ששוקע באדמה סת־מוססת. משהגעתי לבסוף אל הדלתית הפתוחה לתצאין, היו שתי נעלי נשולות מעל דגלי ונדבי האדומים, מלעי־גים עלי בערמומיות: „חבט ודאה, מה היה על הנעליים שלך?!"

צימעמתי עצמי ונרתקתי בפתח הצר — מרחוק נראת לי דחב יותד — ויצאתי לבביש התומה מכוניות ואוטו־בוסים, שנישאו במירטור ובחימוון שרקני.

— אדוני, אתה מלכלך את הנדבים האדומים שלך! — קרא אלי אחד הנהגים, שמכתיתו הנתת בשיסולי הכביש. ילד קטן, שאמו הוליבה אותו בידו, חלה בי את מבטיו הבהידיס וקרא בשמחה: — אמא, גם אני רוצה ללבת בלי נעליים, כמו הדוד הזה!

עמדתי לסני מעבר־התצייה, מחבה בי יידלק האור הירוק.

הרגעים היו ארובים, ארוכים, נדמה בי לעולם לא יכבה האור האדום הזה.

משהגעתי לתחנה, דאיתי לתדהמתי הדבה, בי הנני עומד באותה תחנה ישנה שהעמוד שלה מעוקם והשלט דהוי־הצבע תלוי בגם והמספרים עליו שתוקים. שדת הקוצים היה בממוך אלי. יבולתי לחוש במגע הרוח השד־בית בקוציו בתולי הראשים המזדקרים ביבושה מסובבת. דרך חלון הביקתה הרעועה תשקיפו אלי פניה הסבוטות, המקומטות של המטורפת. היא הביטה אלי ב־מבטיה הדלוקים אימה. נוממה מולי בכף ידה המקלית בתנועות הלושות. שמעתי קולה בדחש הרות בשדת ה־קוצים:

— גם אנחנו, ידידי הטוב, גשאדנו בתחנה הישנה...

ת־ח־ה...

צמרמורת צימרדה את גומי.
נשענתי על העמוד המעוקם...

הנצחת־שלטון והסחת־דעת

(המשך מעמוד 9)

המפלגה	קולות	מנדטים	ייצוג יחסי
לייבור	518.390	38	26
שמרנים	235.161	0	12
ליבדלים	30.040	0	1
קומוניסטים	9.966	1	0

גם לאדה"ב יש חלק ונחלה בקודיוזים אנגלו־מאבסיים אלה. גביא רק מקצתם.

בבחידות לגשיאות אדה"ב ב־1936 זבה רוזבלט ב־62% מחקולות וב־532 צירים לקונגדס, ואילו מתחרהו, לנדון, שקיבל 38% מהקולות זבה ב־8 צירים בלבד!

בבחירות באדה"ב ב־1888 זבו הדמוקראטים בדוב הקולות — ב־100 אלף יותר מאשר הדפובליקגים, אך הרפובליקנים קיבלו 233 צירים והדמו־קראטים — 168!

ב־1912 זבו הדפובליקגים ב־42% מהקולות ובו82% מגבחרי הקונגדס. ב־1960 זבה קגדי ב־100 אלף קולות בלבד יותר ממספר בוחריו של ניקסון אך קיבל 303 צירים לעומת 219 צירידו הרפובליקנים של ניקסון. 8 שנים לאחד מבן נקם ניקסון את נקמתו בהאמפרי הדמוקראמי: תמורת 43.5% מתקולות זבה ב־56% מהצירים ואילו האמפרי, תמורת 42.8% מחקו־לות קיבל דק 35% מן הייצוג.

פרטתי באן מטסד רוגמאות לאבסורדיות שבשיטה הבחירות האזורית־הרובית, כדי להמחיש לקורא, בי תוצאות מעוותות מעין אלה, אינן מקריות בל־בך, אלא הן תלק בלתי־נפרד מהשיטה עצמה. בל השאלה היא — מה מידת העיוות בבל מערבת בחירות? העיוות עצמו הוא, למעשה, בלתי־נמנע.

כי מאלביון תצא תורה?

רבים תמהים ושואלים: אם בך הם פני הדברים — ביצד משליטה הדמוקדאטיה האנגלית, ששמה הולך לפניה, עם שיטת בחירות מעוותת זו?

התשובה נעוצה לא רק במנמאליות של הציבור הבדימי, המקדש מסורות אבסורדיות לא מעמות בתוקף שמרנותו הנודעת. „מוסד הבחירות־האזוריות" הוא רק אחד המוסדות המיושנים, מני דבים אחרים, שנשתמרו בחייה המו־דרניים של אנגליה, חרף צרבים נוגדים ואינטרסים לאומיים מוחדים. (ידועה יוראי לרבים העוברה הקוריוזית הבאה, הקשורה אף היא בפרלמנט הבריטי: בתוצאה מחלוקה מחודשת של אזורי־הבחידה באנגליה גדל מדי פעם ממספר חברי הבית־התחתון. ב־1941 נהדם אולם הישיבות, בן 602 המקומות, בש־ריפה. לאחר מלחמת העולם נדונה שאלת שיקומו של תאולם והרעלתה ההצעה לערוך במבנה החדש אי־אלה שינויים, ברי להתאימו בין השאר למספר הנציגים העובחיים: ההכרעה שנפלת היתה בריטית־טיפוסית: האולם שוחזר כמלסגים, וביום יש בו, בדוחק, מקומות ל־602 צירים, בה בשעה שהבית־התחתון מונה ביום 634 צירים!).

את טיבה של שיטת הבחירות האנגלית, האזורית, אין להבין, אלא על רקע התסתחות הפרלמנטאריזם הבריטי, בתיק התבדה הפיאודלית, המסוצלת, אל תוכבי תקופה התגבשותו של המשטר הבורגני. העובדה שבראשית הפר־למנטאריזם הבריטי המודרני התמודדו במסגרתו שתי מפלגות בלבד סייעה להשתמרותה של השיטה הנובחית. ערעורים החלו לצוף שעה שהופיע בוח שלישי בזירה — מפלגה העבודה, הלייבור. מאז נעשו ממפר נסיונות לשגות את שיטת־הבחירות באנגליה, אולם נסיונות אלה נתמעטו בבל שנגברו מיבו־ייהן של שתי המפלגות הגדולות להיענות משיטה הקיימת, על השבונה של „המפלגה השלישית", הליברלית אין פלא שעתה תבבה המפלגה הליבדלית לשמש בברוז להביעה להנהגת שיטה בחידות יחסית באנגליה. תוצאות הבחירות האחדונות באנגליה יחזקו, ללא ספק, את תמיכת דעת־תקהל בברי־טניה במגמה לשינוי השיטה.

אחד מטימניו הבולטים של הסדובינציאליזם הוא הפיגוד באופנה אחר הנהוג בבירותיו של „העולם הגדול". אף בתחום זה מרובה אצלנו הפרו־בינציאליזם: שעה שבאנגליה מחפשים דרבים, ברי להדחק מן העקדון האזורי־הרובי ולהתקרב אל עקרון־הייצוג־היחסי, אצלנו — „עולם הפוך": יש המשנים מותניהם ומאמצים בל בוחותיהם ובלבד שירחיקו את ישראל מהשיטה היחסית ויקרבוה אל השיטה האזורית.

ביצד ינמקו זאת? ומה נשיב על בך? — זאת במאמר הבא.